IVLII CÆSARIS

Scaligeri viri clariſſimi, in librum de Inſomnijs Hippocratis commentarius auctus nunc & recognitus.

Ad Ioannem Aleſmium Senatorem Burdegalenſem.

M. D. LXI.

R. CONSTANTINVS.

Ἦ θέμις ἠδ' ὁσίη παρὰ δήμῳ μὴ πιάσαις
Πᾶσαν ἀληθείην· νέμεσις ἢ φθόνος τι κ' ἀπίσω.
Ἔστι παλαισμοσύνη μακαρεῖ τοῖς μορμολυκείων.
Τίς γὰρ, ὅτι μὴ ἀφέρων, οἰχομένοισι μεγαίρει;
Οὗτος ὁ Σκαλανὸς καὶ τ' ὄνομα καὶ τὸ ἐπίκλην
Ὡς Καῖσαρ πρότερος δ', ὃς ἀοίδιμος ἔπλετο πάντη
Ἣν διὰ ἠνορέην ἀρετήν τ' ὑπερεῖχεν ἄλλων:
Οὗτος ὁ Σκαλανὸς δὲ μετέπρεπεν ἐν μουσώνησι;
Ζωὸς ἐὼν, πᾶσιν· πάντας γ' ἀπεκρίνατο τέχνῃ
Μουσάων, ὃς ἀοιδὸς ἔην μελίγηρυς, ὁ χαίρε
Πάντας ἀκεστορίῃ πίει, καὶ σοφίῃ ἐκέκαστο.
Μάρτυρές εἰσιν ἐμοὶ συντάγματα σιγαλόεντα
Καὶ τόσα τῷ πλήθει, ἄλλος δ' ὅσα μηδέ τις ἀνὴρ
Τεύξει πολυμαθίῃ κ' εἰδυίῃσι πραπίδεσσιν.
Τίς χρεὼ πολλὰ λέγειν; Δημόκριτος ὥσπερ, ἔπειτα
Παντοδαής. Αὐτὰρ γεννήσας ἀγλαὰ τέκνα,
Σύμβιον ἐν προφύτοις παρθένον αὐτὸν ἑλόντα,
Τέθνηκεν δ' ὁ γέρων σοφός· ἐς τέλος ὀλβιοδαίμων
Εὐσεβίην ἔπεσιν καὶ ἔργοις ὁμολόγησεν.

JULIUS CÆSAR SCALIGER

Ioanni Alesinio Senatori Burdigalensi, S.

VAS olim tibi miseram mearum primitias lucubrationum ex eo medicinæ cultu, qui affinis est naturalium disceptationum, nuper ab optimo viro atque doctissimo Iano Maumontio appellatus eas vt reuiserem, feci, nec tam necessariò quàm libenter: nempe magis vt amico meo summo, ac de me optimè merito gratificarer, quàm quòd in illo quicquam meminissem obnoxium accuratiori castigationi. Si quid tamen labeculæ vel incuria nostra, quæ toti humanæ speciei perquàm est familiaris, vel librariorum negligentia aspersum esset: imò verò etiam si quid non esset, tamen quoniam ipse esse suspicaretur, petebat vt recenti opera liceret sibi securiore animo hanc typographis mandare nouam editionem. Mihi ergo quæ hoc longo lectionis vsu, frequentíque rerum exercitatione digna visa fuerant, eorum ad formam direxi pauca: cætera verò, ita vti erant, relicta sunt: partim quòd nullo modo contemnenda videbantur: partim vt & tu, & studiosi omnes ex illorum priorum atque horum posteriorum comparatione cognosceretis, ecquid in probando & repudiando iudicij maturior ætas attulisset. Hunc verò librum qui semper tuus fuerit, vt in noua editione ad alterius nomē recentiorum more transferretur, neutiquam tuis virtutibus, meáque tuorum erga meos memoria beneficiorum, denique sanctissimo amicitiæ nostræ iure, dignum arbitratus sum: Neque existimaui liberos meos semel adoptatos, toties tot in alienas familias transcriptos vllo vel suo, vel meo merito pati capitis diminutionem. Sed tamen viri illi doctissimi atque optimi suas quoque habent, quas foueant rationes. Quamobrem mihi illos, neque de eo quod factum est iam admonendi ius, neque de eo quod iure tuentur, obiurgādi vllus est relictus locus. Sed illa vnica ratio, qua mihi persuadeam satis esse, si officiorum continuatione constantis animi retineam opinionem, quam gratissimo ac fortissimo cuique viro esse oportet in prima commendatione. Vale.

IVLII CÆSARIS SCALIGERI PRÆFATIO IN LIBRVM DE INSOMNIIS

Hippocratis, ad Joannem Alesmium regium Consiliarium in supremo Senatu Burdigalensi.

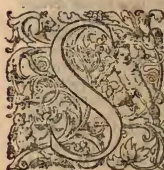
REQVENTIVM ac diuturnorũ erga nos tum magnitudo, tum memoria officiorum tuorum, Ioannes Alesmi, tantum potuit: vt non solum me non ingratum ostenderet, sed etiam faceret audacem. Neque enim debuit tantarum splendor virtutum, quarum præsidiis muniremur, carere debitis laudibus, cuius merita re compensari nequirent. Neque potuit tam insignis animi tui vis quicquam efficere, quod vel moderatissimum quenquam non excitaret. Quare cum propter excellẽtem nostri seculi peruersitatem, quæ iam omnia penè vetera studia aut subuerterat, aut etiam damnauerat, collegissem me, mihi vt viuerem: & suppuderet, si posteritas nunc vixisse resciret aliquando, aut ab omnibus penè dissentientem, id quod esset fortunæ perditissimæ: aut frustra ambitiosum, qnod erat animi infelicis: tu virtute tua cum imbuisti me iis exemplis, quibus non pœniteret me extitisse: tum beneficiis affectum impulisti, vt aliquid saperem, quod ab studiis tuis non abhorreret. Nam qui primas ciuilis sapiẽtiæ tibi partes comparasses, philosophiam, aliáque verę vitæ ornamẽta non contẽpsisses, nomen nostrum dignitate tua illustrasses, opes authoritate auxisses: is mihi visus es, cuius authoritati eædẽ opes, dignitati nomen, philosophiæ nostræ decora sapiẽtiæ deberentur. Igitur cum è secessu quodam mentis in hanc quasi rempubl. me de integro retulissem, deponendũ in sinu tuo metum illum existimaui, quem in philosophiæ luctu valde sanè metueram: ne tanta in viuendi licentia, ac potius libidinum dominatu, futurus essem superstes integriorum literarum. Nam cui placebimus, Alesmi? aut quis nobis fauebit istorum, quorum in manibus, atque vtinam verò in manibus, nõ etiam toto in pectore, solus aut Lucianus, aut Aristophanes est? Non tam hercule propter orationem, cuius nitorem aut æmulari nesciant, aut nequeant imitari, quàm propter acerbitatem sententiarum: si modo sententiæ eæ, ac non venena sint vocanda. Quorum igitur impietatem imitentur, eorum exitum non exhorrescere? Nimis securè viuimus hodie, atque adeò otiosè, ne dicam solutè, mi Alesmi. Hanc vocamus libertatem. Quæ si ita est, malim equidem me quiduis esse belluæ, cui sanè liceat sine criminis obiectione, quod nobis propter hominis nomen saltem non licet, & facimus tamen. Ac quanquam nonnullis per ignauiam vitam trahere videbamur, propterea quòd procul à Republ. & partibus animum abduxeramus: nobiscum tamen eramus nos, nec soli, nec penitus non soli, vt sine contentione horum temporum seruitutem declinaremus. Itaque difficillima in re cum vniuersam intelligentiæ meæ vim excuterẽ,

in periculosissima, optimum quenque exitum exoptarem: in perditissima, pessimum expectarem: quòd efficere nequibam, vt istis quicquam persuaderem, omisi. Nam eorum inanitatem, qui nullam haberem orationē qua explerem, silētio præteribam: sed eo silentio, quod apparatum esset ad tuiipsius aliquando reddendum rationem. Etenim quæ tempora ad illorum coniurationes atque potentiam colendam ponere cæteri cogerentur, ego clandestina opera ad philosophiam transmittebam. Quid enim præterea facerē, cum nemo interueniret huic meæ calamitati, quæ me in illud quasi exilium quoddam abdidisset: cuius ego præsidio ad hanc culpam sustinendam confirmarer? Atque nunc quoque de metu illorum languerem, vel etiam iacerē, Alesmi, nisi vestrum aliquot authoritas subuenisset mihi. Quorum consiliorum summa illa extitit: cum tantopere sibi placerent illi, vt hæc nostra despicatui haberent: neutiquam fraudi futurum nobis, si inter tot tantósque tractus ingeniorum mihi quoque aliquod famæ spatium constituerem: vt non iam dissimulatione, sed apertis iudiciis animi mei pristinum tenerem institutum. Erant mihi tum plurima ac præclarissima in manibus monumenta: ea protuli ac produxi nomine meo. Ibi istis frigere ac torpere animus: hærere vox: dissimulationem, qua maximè cum valent, tum regnant, non posse tegere. Mutaui consilium: iisdem eodem tempore, aliorum nomine, quos nolo nunc appellare, ostendi nonnulla haud paulo deteriora. Illi illico obstupescere: deierare, nihil politius, aut absolutius excogitari potuisse. Sensi hominum animos non nunc hoc primum sapere ac niti, vt æquales suos pro potioribus nolint agnoscere. Inter cætera, librum De insomniis, Hippocratis, Latinum factum, atque auctum commentariis commonstraui. Rogant cuius sint operæ. Ego pro me tunc satis officiosè vbi plurimum essem mentitus, conieci eos in stultissimam lætitiam. Quam tandem vt agnoscant, mitto ad te Alesmi, eum librum: non vt solent ii, qui aliquid dicant. Quid enim tibi, aut afferam, aut committā noui, quod tanto antea in teipso non habeas perfectum? Sed eum vti emēdes, qua opus est: vel totum, id si tuo iudicio meritus sit, atque ita ex mea dignitate videatur. Nam cum fuit periculosum mihi, apud istos tractare alia studia, quàm quæ ipsi amplectuntur: tum penè interierit nomen nostrum, si hanc possint vrgere occasionem labefactandi propositi mei. Atque illud quoq; me profectò plurimum mouebat, qui homines verba vetera, Latina, proba, in religionem nostram, cui vni se suáque omnia deuouisse videri volunt, recepta aboleuerant, alia substituerant: quid his quæ ipsi damnant, monumentis facturi sint, si quid extra suum Ciceronem deprehendent? Verum pro Cicerone quid egerimus, quæ odii, atque inuidentiæ tela passi sumus: quos temeritatis impetus obstinatè excepérimus, fortissimè retardarimus, iam vulgò sciunt: pro me verò etiam Cicero sentiat, si hæc, quæ sum loquutus loquatur ipse. Neque verò mirum est: hæc fœdissimi otii mancipia obtrectare verborum laudi, qui res contemnant ipsas. Sed tu qui tam iudicii nobilitate, quàm morum integritate præditus

non solum æquo animo audis ab aliis, sed etiam libenti docere potes philosophiam: & hæc scripta cum forensibus nostris comparabis, & veniam non modò dabis mihi, verumetiam petes pro verbis ipsis. Quorum verborũ pudor quantus est, vt in alienas sedes non inuadant: tanta est fortitudo, vt de suis sese deiici non patiantur. Tibi sese dant, tibi loquuntur, non vt doceare, sed vt alios doceas hoc, Nos etiam ab istis contentiosis disputatoribus intelligi voluisse, vt doceremur.

IVLII CÆSARIS SCALIGERI IN LIBRVM HIPPOCRATIS, DE INSOMNIIS, COMMENTARIVS.

SVBIECTVM huius libri, homo est:finis, sanitas: ratio formalis, præseruatio: modus præseruationis, præcognitio valetudinis humanæ,quod Prognosticon Græci vocant. Via & ratio indagandæ præcognitionis (quam Methodum illi nominant) est à posteriori,scilicet per signa,quippe à somniis: quare libri titulus is fuit,De somniis.Per ea enim agnoscit Hippocrates humanam valetudinem,vt præseruetur.Igitur non rectè fecit Caluus,qui cum additamento sic inscripsit,De lãguentium somniis. Maxima enim libri pars ostendit imminentes,non factos morbos. Languor nanque si indicatur futurus:nondum est. Ex his satis constat,librum hunc referri ad illã medicinæ contemplationem,quæ ob seruandã corpora comparatur. Methodi rationem assignat ipse:Quoniam,inquit, anima soluta corporis functionibus per somnum, sibiipsi restituta:hoc est diuinis principiis, quibus est constituta,cohæret:trahítque inde similitudinem, quam per visionem repræsentet, coniungens originem suam illam cælestem ab ipsis mundi elementis cum fini suo:qui est hominem informare. Est enim anima, media natura quædam, inter æternas res,& corruptibiles. Media verò sic pote,neque alio modo ipsa quidem æterna est,at corruptibilibus coniuncta,duo extrema, quasi sequestra,suo complectens nexu. Si igitur soluta,non quidem corpore, sed corporis brutis officiis:puta ambulandi,sedendi,currẽdi:quasi in recessum quendam,ac potius portũ ex his subducta tempestatibus,tota sibi sua est. Cognoscit quæ intus sunt, in corpore scilicet. Ibi tum quibusdam quasi coloribus, figurísque ac quantitatibus pingitur earum rerum, quas intus nacta est. Quare his affectionibus satis opportunè statũ corporis explicat. id quod Hippocrates ipse sibi in tertio De ratione victus assentiens,repetit:Quibus, inquit, corpus afficitur,ea clausis oculis videt animus: ac iam in eo est,vt ægrotet. quod malum ex proximis percipitur indiciis. Quæ res cùm à sapiẽtibus perpenderetur:non solùm ab hoc diuino viro, Galenóque, atque aliis compluribus tractata est ita, vt ad rem medicam accommodaretur: verumetiam eò progressi sunt, vt diuinitatem quandam quoque profiterentur. Quod vt amplius cognoscamus:quid sit somnium, quótq; eius genera,ac potius modi,censeantur, intelligendum est.

A c quanquam omisit Hippocrates definitionem: quid ipsum tamen esset, non omnino omisit: cùm recipere,colligeréque dixit animam in se ipsam. Nos autem è philosophia accipiamus. Aristoteles somnium non solùm eorum quæ intelligerentur, dixit esse repræsentationem, sed etiam quæ sensu perciperentur: propterea quòd in somniis ita versemur,quasi cùm videmus vigilantes, aut áudimus, aut tangimus. Quæ euenire sanè non queant, nisi sensuum vis interior aliquid afferat momẽti.Itaque refert omnia hæc ad communem sensum: cuius facultas intus communis vna,secũdum instrumenta ac potestates foris multiplicatur. Quod quum legerent recentiores,qui legendo vt omnia colligant,quàm iudicando vt eligant, sunt attentiores,vt sensibus rectè attribuére,ita falsò sustulêre ab intellectione. At multa sunt opera intellectus in somniis:ratiocinatio, disceptatio,cõsilium,deliberatio,etiam poeticæ exercitationes non pœnitendæ. Tum hic Hippocrates ea proponit, quæ ad intellectum pertineant:veluti cùm vult ab anima iniri rationem cursuum stellarũ, atque alia talia. Ergo ex Aristotelis sententia intelligemus ab extimis officiis sensus quiescere:intus autem non ita:hoc autem vero in somno.nam est modus quidam somni imperfectus,ac quasi dimidiatus, quum aut ipsi loquimur, aut etiam rogati respondemus,surgimus,ambulamus. Cuius rei rationẽ reddit Aristoteles in quinto De generatione Animalium. Somniorum autem rationem ad hunc modum constare assentietur, qui meminerit animam esse totam,& in toto, & in quauis parte. Quare nihil impedimento est, quin & intelligat,& sentiat,aut quasi sentiat: ambulet,aut quasi ambulet. Animę nanque ad multa officia,pro instrumentis, spiritus sunt: voco spiritus vulgi more,tenuiores sanguinis partes quæ aliis atque aliis delegatæ locis,obeunt munus quæque suum. Omitto nunc vehiculum

illud cæleste, quod tanquam sedes quædam animi ab Aristotele homini attributũ est. Siue igitur vehiculo, siue instrumentis illis retracta in aditus suos, secum habet etiamnum motus pristinos eorundem, ambulandi, ridendi, potandi, pugnandi, quibus motibus ita, vti antea, afficiatur: tum argumẽta præbeat illorum experge factis nobis: nec dubitabit, qui intelliget, ex vertigine voluntaria, aut aliusmodi quum nosmet recipimus, quanquam sedemus: tamen adhuc versari videri nobis. Item à fluctuatione, quæ in salo, aut flumine fit, tametsi in terra constitisti, tamen existimes te vacillare. Sic rubras res vbi diutius intuemur, ad albas conuersi, eas putamus prioribus concolores. quandoquidem reliquias euentorum receptas in spiritus circunferimus adhuc. Sensio enim receptio, siue impresio est. Quamobrem visa hæc, siue audita, siue alia per speciem, cùm in sensibus insedêre, atque in memoriæ thesauro sese induêre, nocturnis appulsibus reddunt sese. Itaque & infantibus, quibus mens inconstans est, & iis qui satagunt multarum rerum, item temulentis, atque helluonibus, aut nulla somnia, aut confusa referuntur: propterea quod sensiliũ rerũ imagines perplexæ inter se, haud aliter corrumpũtur, quàm cùm citissimis versationibus rota circũducta, ibi nobis radii nulli percipiũtur. Quemadmodũ si multos cõfundas sonos, nullus tibi præcipuus erit: veluti is qui plures lapillos in stagnũ demittit, efficiet vt circulorũ orbes anfractus illos suos inter se impeditos consultent. Habes etiam historiam. Herodotus in Melpomene scriptum reliquit, in terra Africa populos esse, qui ad Atlantem incolant, eos nulla somnia videre. Quam partem Plinius quoniam laxius est interpretatus, eius verba ponam: λέγονται δὲ οὗτοι ἔμψυχον οὐδὲν σιτέεσθαι, οὔτε ἐνύπνια ὁρᾶν. At Plinius videtur somnia concedere, sed enim à nostratibus quæ sint diuersa. Sic enim in quinto scribit: Neque insomnia visunt, qualia reliqui mortales. Idem in decimo quum scribit, aliquos nunquam somniasse: vt addidit ex Aristotele letiferum esse iis, cùm primùm somnient, ita omisit nomina ponere. At ponit Plutarchus in commentario quo vestigat rationem desitorum oraculorũ, Cleonem Daulien sem, idémque credi solitum de Thrasymede Hereense. Causam autem recentiores cùm ascribunt corporis temperaturam, sanè latam nimis ineunt viam. Quid enim in nobis fit, quod à concretione corporis non proficiscatur? Sed ita accipiendum est, spirituũ torpore, aut hebetudine fieri, aut tenuitate, aut lubricitate, ita vt spiritus illico soluantur. Exẽplum addendum est: Si puer arrideat, statim vbi destitit, rugas diducit, vultus subsidet. si ætate prouectiore rideamus, etiam absoluto cachinno diutius ridibundus vultus perseuerat. Sed & Plinius multis in locis quæ tollant insomnia, quæue leuent, ostendit: sicuti contrà, tum ipse tum Dioscorides, quæ efficiant lymphatica, mala, grauia, turbulenta. Sed iidem recentiores bis falluntur super eadem re. Nam cùm ex decimo libro Plinii verba illa adducerent: Infantes statim somniant. Et ex septimo historiarum Aristotelis illa: Infantes somniare manifestum est, sed serò memores fiunt imaginum. primùm, putarunt inter se eos esse contrarios: deinde frustrà conati sunt conciliare. Nam neque inter se aduersantur: neque isti rectè dissoluunt nodum sic: si propriè loquamur non somniare infantes: si impropriè, somniare. At Aristoteles dicit, δῆλον εἶναι ἐνυπνιάζοντα τὰ βρέφη. Et Plinius addit, statim: tantùm abest, vt sint contrarii. Sed duo aduerbia, Plinianum, statim, & Aristotelicum serò: illud ad somniũ, hoc ad memoriam refertur. Non potuit autem ab infantibus ipsis exploratum id habere Aristoteles: sed collegit argumentum à potiori: nã si pueri non meminêre, tanto minus infantes. His de causis somniorum genera alia alii describsere: verùm omnes confuso homines iudicio: qui, quæ legissent, illico transcriberent: nihil apponerent de suo. Omissa igitur Macrobii, aliorúmque negligentia, ac præterea ineptiis Grammaticorum, sic partiamur:

ὄνειρος Græca vox somnium significat, species illas scilicet, earúmque affectiones. Quam vocẽ prisci mortales à bene ominando fabricarunt. Ita enim dicebãt, ὂν ἐρεῖν. Nam concisum fuit ὄναρ. Nostra vox simplicior, somnium: quasi quod somni esset proprium. Græca & ipsa, ὕπνος: vnde ἐνύπνιον, quod & nos insomnium. hæ appellationes vniuersum ambitum somniorũ communi significatu amplectũtur. Vnde Aristoteles θεωρηματικὸν vocat eum, qui probioribus vtitur somniis: quoniam sunt etiam ἀλληγορικοὶ, siue ψευδόνειροι. Est igitur generis vox, quæ in boni, malsue distrahi possit differẽtias. Neque enim verum est quod aiunt, insomnium non esse nisi cùm is qui somniat, putat se videre vera. Nã neque ratio nominis petit, vt huc coarctetur: neque aut Cicero aut alii aliter sunt locuti.

Fit autem somnium, aut quo diximus modo, per eas species quæ in animam receptæ sunt: aut per principia diuinitatis, eiúsque cælestes cognationes. Ac primo quidẽ capite duobus fit modis: Aut enim θεωρηματικός est, aut ἀλληγορικός. θεωρηματικὸς, cùm species, vti sunt, ita sese offerunt. Fit autem hoc à tribus causis. Aliquando ex animæ affectionibus, cura, metu, odio, lætitia: vt quod quis exercuerit interdiu, per quietem quum videt. Interdum ex corporis affectibus, puta ebrietate, inedia, pugna. Nonnunquã pro modo fortunarum, ab euentis: veluti, diuitiis, paupertate, exilio. Huius generis est, cùm dormire somniamus. Ipsa enim anima tunc in seipsam reflexa, contemplatur corpus dormiens. Hoc totum genus ἐνύπνιον Græci vocant: propterea quòd vt in re fuisset, ita ἐν τῷ ὕπνῳ reponeretur. Quare hæc partim physica dicuntur, ea scilicet quæ rerum naturam quasi euocant

cant

cant,atque ei hærent:veluti cùm ignẽ ſuo motu atque calore,terram ſuo ſtatu atque frigore ſomniamus. Partim ſyncramatica,cùm res naturales,non ſuapte natura, ſed ex temperatura ſomniamus. Bilioſus enim aquam calidam videbit tangẽtque in ſomnis. Hæc autem à recẽtioribus minus probè ſunt explicata.

Σκελιόνειες autem euenit, vbi formæ prodeunt terrificæ. Quapropter ſæpenumero contingit neque pleno ſomno, neque vera vigilia fieri. Nã cùm intus agitatio eſt, quieſcere verè non permittit. Itaque contingit quod in tremore. Nam omnis nimium cùm tollis,vis nititur ſurſum,contrà premit pondus.ita tremor fit, vbi neque vera quies,neque ſimplex motus eſt. Tunc gemunt,loquuntur,reſpondent,vt diximus,ſtupidi conſiſtunt. Hæc Græcorum nonnulli phantaſmata appellare maluẽre, nihilo prudentius cogentes magni vocem ſignificatus,in anguſtum:id quod etiam fecerant, cùm ἐνύπνιον ad certam ſpeciem adigerent,eo nomine vtitur Theocritus in Piſcatoribus.

Alterum caput eſt,cùm defecata anima,per ſe ipſa agitat, aut per agnationes: puta dæmonas, cæteráque id genus,quæ à Plotino,Proclo,Iãblicho prodita ſunt. Hoc vocant ὕπαρ Græci: vnde noſter ſopor:propterea quod corpus penè mortuum eſt, in anima totus homo conſtitutus,atque ipſa in ſeſe reducta,recepta, collecta. Eius vocabuli originem & cauſam intelligamus: quoniã res vera ſubſit: ὅτι τὸ ὂν ὄντως ὑπεστι. Homerus in vndeuiceſimo Vlyſſeæ,ὕπαρ,nõ ὄναρ eſſe dicit: non quòd res ipſa viſa eſſet, ſed quòd vera portenderẽt rerum imagines. Nam aquilã Vlyſsi comparat: anſeres autem procis. Theocritus in Europa pro vera viſione. τὸ γὰρ ὡς ὕπαρ εἶδεν ὄνειρον. Ita Cicero multa narrat in libro de Diuinatione primo: & Socrates apud Platonem Critoni recitat ſomnium, quo verũ præuidit. Alia præterea multa habeas non ſolùm ex Valerio Maximo, ſed etiam ab eodem M. Tullio in primo de Natura deorum. Galenus quoque nonnihil experientiæ nocturnis per quietem præceptionibus ſibi partum ſcribit. Et Ariſtides orator dicitur curatus ſomniorum indicatione. Iamblichus in libro De arcanis initiis,memoriæ prodidit, ægrotos ſomniorum integumentis captare curationes conſueuiſſe: Strabo in octauo,aduerſa affectos valetudine in Epidaurici Æſculapii templo pernoctare ſolitos. Hoc genus etiam ὅραμα vocitarũt: quaſi dicas,viſionem:perinde atque ſenſu ipſo vero percipias:nihilominus quàm cùm vigilares. Herodotus cùm alibi,tùm in Terpſichore appellat ſemel atque iterum, ὄψιν ἐνυπνίου, pro eo quòd ad hanc diuinitatem pertineret. alii autem φάσμα: quo nomine inſcripta eſſet vetus Menandri fabula. & qua voce vtitur Theſſalus Hippocratis filius in legatione,ad ſenſum eundem hunc: & Plutarchus in libro De Socratis dæmonio: ita pro numinum viſione in ea epiſtola, quæ circunfertur Hippocratis nomine ad Philopomenem, & Theocritus in Europa. Quare etiam extra ſomnũ vſurparunt veteres pro re vera. Inter quos Sophocles in Electra, Herodotus in Erato, & in Melpomene: atque etiã alibi pro viſu miraculi ponit. Hoc genus ſomnii tripliciter accipitur. Aut enim præſentem oſtendit rem, vt apud diuinum Poetam, Hector Æneæ: aut præteritam, vt Eliſæ Sichæus: aut futuram, vt Anchiſes Æneę. ea pars χρηματισμὸς à Græcis, à noſtris diuinatio appellatur: fítque modis aliis multis. Aut enim per gryphos ſiue ænigmata: vt cùm ſatyrum ſomniauit Alexander, interpretatus eſt, Tyro ſeſe vrbe potiturum: diuiſo verbo ſic ſcilicet, σὰ Τύρος. Aut per rerum ſimilitudinẽ: vt Polycrates tyrannus Samiorum. ſuſpendio enim, ſomni perſoluit fidem. Nugatores Magi hãc diuinitatem etiam per gẽmas conciliari poſſe prodidẽre. vnam appellant Eumetridem: alteram Hammonis cornu: vt omittam ſiniſtrum chamæleontis harmum. eum enim ridiculum citius quàm admirabilem reddidit Democritus: qui eius vi prodiderit, poſſe quæ quibus velis ſomnia mittere, nedum tibi repræſentare. Hac ratione partim allegorica Græci vocarũt, propterea quòd alioſum agerent animum, quàm in re eſſet, atque ita interpretationis indigerẽt. partim theorematica, in quibus id quod eſt, perſpicimus. Ea ſomnia prædiuina appellat Plinius in libro triceſimo ſeptimo. Quare allegorica referebant ad coniectores: quorum artem inſtituiſſe primus dicitur Amphictyon, vt eſt apud Plinium in libro ſeptimo hiſtoriæ naturalis.

Fit autem oraculum, ſiue diuinatio, ob rem aut priuatam aut publicam: vt cùm ſomniat Hecuba facem parere, publico malo fuit illud. Plautini Dæmonis ſuũ ſibi priuatum extitit. Cæſar viſus eſt ſibi per quietem matri ſuæ ſtuprũ afferre: hoc cùm priuatum fuit, tum publicũ. Nam & eius interfuit dominatio, & publico detrimento inuaſit: quod etiam ſomnium demonſtrabat. Neque enim ſolùm ſubiecit ſibi terram, ſed turpiter ſubiecit. vtrumque autem adhuc diuidimus in alienum, & proprium. Poſſum enim & de meo priuatim, & de aliena rep. ſomnium excipere. Verùm ridiculè addunt aliam affectionem. Cùm partiuntur in generale, apponunt exemplum, Solẽ, Lunámque ſi quis deficere ſomniet: ineptè ſanè. Somniorum nãque differentias intelligimus, non ab ſomniata re, ſed à fine ſortiri nomen. Etenim ſi vni portendat, priuatum eſſe, ſi omnibus publicum: Igitur à mundo ſomniato quare vocant generale, quod vni tantum deſtinari poſsit? At mũdo vniuerſo quid euenit vnquam è ſomniis noſtris? Præterea neutro modo Lunæ Solíſve ſomniũ appelles generale. Nã neq; vniuerſitas eſt Luna: neq; ex ea quicquã præſcribitur vniuerſitati. Poſtremò generale minus eſt, quàm commune. Genus enim ſiue gens, eſt in ciuili prudentia ambitus quidam certorum capitum

ab vno proficiscentiũ. vnde apud philosophos id quod species complectitur, ductum est. At multa sunt in philosophia quàm in vsu communi longè ampliora, quàm vt generis appellatione contineantur. Entis nánque nomen latius funditur, quàm generis. Sub voce quoque Reipublicæ multa sunt genera: sub nomine Prouinciæ multæ gentes cõprehenduntur. Sic communis lux est, generalis non est: Communis mundus, non generalis. Sed more suo Grãmatici plus laboris afferunt ad refellendum, quàm boni quod ediscamus.

Hæc sunt genera siue modi, differentiæ, affectiones somniorum: quorum significationes atque indicia, quæ ad institutum nostrum pertinent, ob eas quas diximus rationes, non negat Aristoteles. Ait verò exactissimum somniorũ iudicem, indicémque futurum, qui rerum calleat similitudines. At enimuerò ex illis euentũ vllum significari portendíue necessariò, id sanè negat. casu aliquando accidisse assentitur: verùm nihilo certius, quàm cùm Venus aut Canis in tesseris iacitur. Videtur autem ipse sibi maximum afferre argumentum: Si à Deo sunt somnia diuinatoria, quare stolidis sæpius eueniunt? Noluit meminisse vir ille diuinus, stolidorum animum cum ipso corpore minimam habere coniunctionem: Itaque eos nobis stolidos esse, hoc est foris: intus autem ipsos seorsum sapere. nam si anima diuina est, ergo quo tempore sua erit, non corporis, diuinationem illam redintegrabit. Plutarchus in libro De abolitis oraculis, vaticinia ex somniis fuisse ostẽdit: reddísque solitas responsiones à vatibus ad Mopsi oraculum: qui vates stratis pellibus hostiarum incubarent, id quod de Fauni sacrificio prodidit doctissim' Poeta. Auerroes verò etiam ineptit. negat diuinationem dari post se ab intellectu separato. Sanè addit, Eũ nõ cognoscere materialia & indiuidua, circa quæ fit diuinatio: Esset enim, inquit, materialis. Quãtũ verò errat ille, nõ semel. Etenim intellectus ille non cognoscit per phantasmata: sed se ipse vtendo, videt omnia. Quid? nonne ille motor ille? ergo motum cognoscit: ergo & rem motã. At omne quod mouetur naturaliter, ex materia est. Item omnium rerum efficiens causa prima, intellectus ille est. igitur materiæ quoque primæ author erit. Quomodo fecerit si non norit? Verùm ille non mutatur, cognoscendo mutationem: sed cognoscit se nõ mutari, quia est immutabilis: simul non mutatur, quia cognoscit se non mutari. nihil enim est prius, aut posterius. Neque recipit cognitionem cognoscendo: esset enim intellectus imperfectus: sed ipsemet sua, suíque cognitio est. Ad hæc, vniuersalia in materia sunt. sunt enim vnũ in multis. Nam idearum figmenta non admittimus. Ergo si cognoscit vniuersalia, materialia quoque nota habebit. Dicet, Abstrahere. igitur id quoque vnde abstrahit, cognitum ei erit. Respondebit, Cognoscere abstracta sine abstractione. sed non soluet. eorum nánque naturam si norit, nouerit esse in materia. Postremò non negabit, omnia præter Deum modo quopiam composita esse: alia ex materia & forma, alia ex genere & differentia: quædam ex esse & essentia. ergo si hæc cognosceet, ipse quoque talis erit. quare Auerroes cogetur negare, Deũ quicquam fecisse: quippe qui nihil intelligat. Hoc enim angebat hominem, intelligẽs, intellectũ, intellectionem vnũ esse in intellectibus separatis. Itaque si separatus intellectus intelligit corruptibilia, ipse fit corruptibilis. Sed ille intellectus intelligit corruptibilia per seipsum, vt diximus, non per illa. Sic quoque intelligimus nos vacuum, per plenum: ficta, per vera. vnde fit, vt animus noster neque inanis, neque fictus sit. Ita ille sese intelligendo, omnia facit: omnia mouet: omnia est a se, non ab illis: quoniam illa ab se esse intelligit. Eius enim perfectio est, nequire sibi quicquã efficere aut idẽ, aut par, aut simile. Quare concludendum est: & à Deo posse somnia demitti, & ipsam animã repetitã sua diuinitate, frui ea tantisper posse, dum à corporis vinculis libera agitarit. Quibus rationibus moti religionis nostræ primores, ipsíque Platonici, à Deo esse proficiscísque somnia posse profitentur. Inter quos Xenophon quoque in Symposio sentit idem. inquit enim, Σημαίνουσί μοι πέμποντες ἀγγέλους, φήμας, ἐνύπνια, καὶ οἰωνούς. Et Herophilus θεόπνευστα somnia appellare solitus est quædam.

Animaduertemus id, à Caluo bis hunc esse trãslatum commentarium: quos, qui volet, conferet inter se: neque enim operam perdet. Sed iã Hippocratem latinè loquentem audiamus.

APOTELESMA
PRIMVM.

Quæ per somnia conijci possunt, si quis nota habeat: magnum ad omnia sanè momentum ea conferre intelliget. Etenim anima, dum vigilat atque corpori vires administrat, in multa dispertita loca, nequáquã vacat sibi: sed singulis corporis functionibus intẽta est: quippe ipsis sensibus, auditui, visui, tactui, ambulationi, actioni: omni denique cogitationi: ipsa verò pro se nihil agitat. Cùm verò quiescit corpus, illa mouetur: atque egrediens è corporis partibus, suo domicilio continetur: ibi omnibus illius fungitur officijs. Corpus enim somno captum nihil sentit. at ipsa vigilans cognoscit: videnda videt: audienda audit: vadit, tangit, mœret: temporis momento ratiocinatur: ibíque in somnis tum sua, tum corporis obit munera omnia. Si cui igitur

igitur recto hæc erunt comprehensa iudicio: ei magna sapientiæ pars fuerit comparata.

CÆSAR.

Tractaturus somnia, ostendit operæ necessitatem: dicítque posse conijci. Argumentum est à possibili, itē ab vsu, & consuetudine & modo: cùm dicit, conijci. Deinde vtilitatem statuit: cùm dicit, ad omnia. Magna enim est pollicitatio. intelligit enim omne vitæ genus, tam ciuile, quàm quod spectet ad medicandi facultatem, propter diuersa, quæ diximus, genera somniorum. Hæc est πρότασις procemii: in quo proponit rem, qua de agitur, non sine captatione beneuolentiæ, docilitatis, atque attētionis. Quod autem ad iudicia spectat medicinæ, sibi ipse assentitur etiam in tertia sectione letalium contagiorum: Ab insomniis nanque, morborum & indicia sumi, & iudicia dari. Post hæc reddit rationem propositorum. Anima, inquit, vigilanti inseruit corpori: scilicet ad actiones. ergo ibi occupata hoc agit. at dormiente corpore sibi ipsa vacat. Sic Xenophon 8. Pediæ. In somno, inquit, anima est proxima diuinitati: & futura multò ante præuidet: propterea quòd per id tempus potissimum libera est. Sic etiam Galenus: In somnis, inquit, anima reducta ad corporis intima, libera atq; otiosa ab externis functionibus, seorsum & indicat quæ corporis insersunt: & ea, quæ suapte natura expetit, quasi habeat præsentia, contemplatur. Vbi dixit, eam moueri: veterum sententiam secutus est: inter quos Plato quoque fuit, vt legimus in Atlantico. Hoc libri quoque nostri sacri autumant. Aristoteles nequiuit apprehendere intellectione aliud moueri posse, quàm corpus. Anima enim nostra si est incorporea, extra magnitudinem est: ergo nullis præscripta finibus. Figura enim corporis extremitas est. Quæ inter alias rationes vna ratio Themistio, Auerroísque persuasit vnicam in omnibus eandémque animam vt existimarent. Cæterum nihil impedimento est, quin intelligamus, substantiam aliquam incorpoream finitam esse. Nam mentes illæ æternæ, quæ versant cælestes orbes, neque informant illos, neq; ab illorū finibus finiūtur. essēt enī materiales. Quare suapte natura finitæ sunt, non propter magnitudinē materialem: sed circūscriptæ alia quapiā re, quæ res alia ab ipsis est. Omne autem finitum moueri potest. Mutare enim potest id, quod Græci vocant τὸ ποῦ, quod quanquam in loco esse verè dici nequeat, quia corpus non est: tamē in suo, vbi, est. Quemadmodum autē moueantur, & ad duodecimum diuinæ philosophiæ, & ad secundum sententiarum pertinet disputare. Disceptauimus enim ibi, falsum esse moueri rem incorpoream per mométa discreta. Sed hîc de his satis. Vnum illud animaduertendum est, Animam, cùm vna sit, nō retrahi à corporis extremis partibus moreretur enim: à qua priuatione non datur recursus ad habitum. Sed spiritus instrumentarios huic & illi officio delegatos, retrahere sese ad principia intelligamus, tãquam ad pabulum, aut vexillum quoddam, vbi recreentur: propterea quòd in continuo opere esse nō possumus. quæ est causa finalis somni, & apud Aristotelem, & apud Galenum in libro De cōtinua resolutione.

Nota locutionem dubitabilem: Egressa, inquit è corporis partibus, suo domicilio cōtinetur. Falsum nanque est corpus destitui: aliúdque ei tūc esse domicilium. Sed voluit intelligere à reliquis eductam partibus, recipere sese in cerebrū & cor, quæ sunt sedes primariæ: sicut & sentit Galenus ex Timæo, animam in cerebro habitare. quanquam Hippocrates epar etiam ante cor creari putarit. Sed hoc in septē libris De semine genitali exactius à nobis & perpensum, & explosum est. Corpus autem esse animæ impedimentum ad ratiocinandum & sapiendum etiam Plato nos docuit in Phædone.

Longè facilius poterit Galenus dicere, animā moueri: qui animam negauit sese, quid esset, scire: nisi, inquit, calor ipse naturalis sit. Idque nō solum aliis multis in libris, sed in eo quoque, qui nondum latinus factus est, quem inscripsit De formatione fœtus. Nam qui dicit animā dolere, lætari: materialem animam intelligit. At ipse integrum super hoc condidit commentarium: in quo declarat animam affici à corporis affectibus. Laxius quoq; Platonici ipsi locuti sunt: inter quos Xenoph. in Symposio licēter nimis dixit: ἀρθεν τᾶς ψυχᾶς. Hoc quoque loco Hippocrates animā inurere ait. Et in libro De modo victitandi, animas à fœmellæ & viri seminibus simul commisceri, propter similitudinem, quæ in vtrisque sit. Et in eodem libro turpiter nimis animam ex aëre & igni conflatam esse. Si enim ita sit: pars ergo fuerit corporis, non pars compositi, alteri parti dās esse, scilicet corpori. Itaque tutò postea potuit errare errorem alterum multò maiorem, cùm dixit, in furorem animam humanam agi. Ergo in libro de carnibus, cùm scripsit animam de cælo profectam: videtur ignem & aquam de cælo deducere. Nimia quoque translationis licentia vsus est Cicero in lib. 2. Officiorum: vbi prodidit, à voluptatibus magnas animi partes detorqueri. Nam & animā diuidit, & subiicit corruptioni. Quod enim afficitur, habet aditum ad interitū: est enim alteratio dispositio ad corruptionem. Sed partes posuit pro potestatibus: sicuti pro potētia, & factione, etiam partes dicimus.

Aristoteles autem in libro De indiciis morum sumptis à corporis lineamentis, quæ Græci vocant physiognomica, ita sentit: Vidētur, inquit, mihi anima & corpus mutuis affectibus inter se respōdere. Sic enim interpretor felicissimū verbum Græcū, συμπαθεῖν. Et subdit: Animæ quoque habitudo alterata, secum alterat etiā corporis figuram. Sic enim transfero, συναλλοιοῦν. Tū sequitur, Contrà quoque alterata corporis facies, animæ habitum secum alterat. Cùm enim

Notã nunc phrasim. Quoniam dixit animã seruire τῇ διανοίῃ τοῦ σώματος: & postea appellauit ipsius animæ διάνοιαν. Non solùm mutauit dialectum, sed etiam vocabuli vim: vt cogitatio corporis sit ab anima: & cogitatio animæ seorsum. Pro animæ facultate diuina, in tertio De anima, & in primo De causis partium, Aristoteles: & ipsam facultatem μέρος διανοητικόν: quoniam δι' ἧς τοῦ νοῦ operatur. De hoc latius in tertia oratione pro M. Tullio.

Caluus interpretatus est, αὐτὴ ἑωυτῆς οὐ γίνεται, sui iuris nõ est. nõ malè: propterea quod dixit ὑπηρετοῦσα. Verùm anima sui iuris sẽper est: & administrat corpori voluptates, quoniam ipsa vult: nónne animæ pars voluntas est? Cùm autem agit, vult agere. Decipitur autem specie falsa recti. Furens enim sibi consciscit mortem: quoniã eius animæ repræsentãtur species in hac vita terribiles: quas putat non nisi morte aboleri posse. Itaq; anima hoc vult: hoc agit. Ergo semper ius suum obtinet. Sicut iudex, cui orator eloquentia sua tenebras offuderit, malè iudicat: suo tamen iure vtitur: ita anima semper sui iuris est: non tamẽ pro se semper agit, sed pro corpore: proterea quod hanc rem potiorem ducit. Vult enim corporis administra esse. Non igitur à corpore cogitur, sed decipitur: eius enim custos, ac tutrix est. Itaque commodius ad officium, quàm ad ius referetur.

Ἐπεξέρπουσα, Caluus dixit, serpit: minus plené. nã τὸ ἐπὶ, significat locum, in quem recipit se: τὸ ἐξ, loca vnde retrahitur. Sed non est superuacaneum notare tempus. Neque enim dicit ἐπεξέρψασα: id est, egressa, vt indicaret corporis partes non esse vacuas anima. adhuc enim motus dicit continuationem.

Διακονέει, efficaci verbo vsus est. Nam præpositio διὰ, cõditionem perfectam, & finis compotem, atque etiam puram significat, per quam induat sese intellectus ad finem vsque.

Quod alij, ἐν ἀκαρεῖ, ipse dixit, ἐν ὀλίγῳ: Caluus interpretatꝰ est, tẽpore modico, rectè. at cùm addidit, loco: an rectè nescio. Intellectionem, temporis indiuiduo momento fieri in libris De anima declarauimus: sicut & aeris illustrationẽ: An raciocinationẽ, quam declarat hîc per verbum, ἐνθυμέεται, in temporis momẽto diuisibili.

Non rectè in Græcis exemplaribus pars hæc cum duobus sequentibus apotelesmatis, auulsa erat à reliquo commentario.

APOTELESMA II.

Igitur quæ somnia diuinitus publicè priuatímve euentum aliquod siue malum, siue bonum insontibus portẽdunt: sunt qui exacto iudicio artem calleant, iis interpretandis.

CÆSAR.

Post communem rei, qua de agitur, professionẽ: particularem aggreditur: facitque diuisionem, in somnia diuina, & naturalia. Reiicit diuinórum interpretationem ad alias artes: alterã partem sibi hîc reseruat: atque somnia quædam fieri diuinitus: eáque interdum publico euẽtu: aliquando priuato contingere, procurarísque per certos homines gnaros rerum futurarum.

Dixit, ἢ πόλεσιν, ἢ ἰδιώτῃ λαῷ: vrbibus aut populo priuato. Comprehẽdit per vrbes, publicum: per populum, priuatum. Nisi enim addidisset ἰδιώτῃ, idem dixisset bis. at ea additione intellexit, quod alii dicunt τῷ τυχόντι: id est, vni cuipiam è populo. Nam quod interpretati sunt, aut ciuitatibus, aut populo priuato cuipiã: quonammodò intelligũt populum priuatum? Nam publicum à populo dicitur, quod populi est, non vnius. Contrà priuum vnius est: tractum à familia hereiscũda: cùm res in partes secarẽt. hoc enim est, σχίσαι: vt quod esset commune trium fratrum integrum, cederet per trientes suum cuique. At populus à ciuitate nihil differt. Est enim populus ductum nomen παρὰ τὴν πόλιν. At πόλις, ciuitas est, communis locus, in quo πολεῦσι πολλοί. Populus autem ciues ipsi, qui è vicis multis in vnam sedem iure sociatam conuenêre. vnde ciuium nomen παρὰ τὸ κίειν.

Est & alius locus incommodior: cùm dicit, ἢ κακὰ, ἢ ἀγαθὰ, μὴ δι' αὐτὴν ἁμαρτίην. Caluus ita, quæ fermè nunquam errant. retulit ἁμαρτίην ad somnia, & addidit Aduerbium, fermè, malè. neq; enim quod diuinitus est, errat. Cæterùm Hippocrates non dixit, μὴ δι' ἑωυτῆς ἁμαρτίην vt referatur ad ὄψεα: sed δι' αὐτήν. vt referatur ad πόλιας & λαόν. Quare sic intelligimus: aut mala portẽdi, propter eorum flagitia: aut bona propter eorũ innocentiam. Qua ratione authoris quoque pietatem compertam habebimus.

APOTELESMA III.

Quæ verò corporis affectiones ab anima præmonstrãtur: siue quòd repletum sit, siue quòd inanitum: aut aliquam cognatarum partium redundare: aut eorũ, quibus assueuerit, quippiam mutatum iri, has quoque affectiones iudicant: sed ita, partim vt assequãtur, partim aberrent. Verùm vtriusque rei causam ignorant, & quare deprehenderint, & quare falsi sint. quamobrem obnuntiant cauendum esse, nequid detrimenti capiatur. Cæterùm quibus sit vitandum consiliis, cùm nihil doceant: diis immortalibus vota iubent nuncupari. id quod tametsi & ritè fit, & in primis est cõducibile: oportet tamẽ diis inuocatis, nos quoque operæ aliquid in medium afferre: quæ ad hũc sanè modum præscribi possit.

CÆSAR.

Nũc proponit alterum somniorum genus: quod

ex corporis affectionibus repræsentatum, accipitur pro iudicio valetudinis vtriusq;. Et quoniam somniorum coniectores omnia, lucri aut gloriæ causa, ad suas artes diuinãdi referebant: ostẽdit Hippocrates in hoc genere somniorum non solùm falli solitos: sed etiam ignorare causam, quamobrem decipiantur: itaque ad communem aram confugere consuesse, ad vota scilicet: transferréque hominum spes, atque expectationem, ad deorum potestatem. Hoc institutum si damnaret Hippocrates, is & contra receptam consuetudinem & contra pietatem faceret: sin probaret, ars, quam hîc profitetur, superuacanea haberetur. Vtrunque igitur obseruauit: vt & ritè vota dicat nũcupari, & aliquid operæ nihilo secius nauandum illorum auxilio. Ostendit igitur operę necessitatem, cùm dicit, coniectores falli, qui omnia ad Deos referant: Ipse verò quàm piè senserit de Deo, declarauit per initia libri, qui De muliebri natura inscribitur, vbi rerum omnium humanarũ causam ad Deum referendam monet. Et in libro De moderatione, ait, A medicis vniuersa Deo attribuenda: quoniam, vt in primo De victus ratione, Dei solius recta opera sint. Quod autem deorum potestati ægritudines sint attributæ: scribit etiã in libro De virginũ morbis: & in libro, De morbo sacro: quo in loco expiatores insectatur, qui non supplicationibus, sed vanis superstitionibus medicari aggrediũtur.

Dixit, Cùm corpus repletum sit, aut inanitum: à cibis scilicet, nondum conuersis: aut conuersis, cùm addit redundantiam cognatarum rerum, id est, excessum principiorum, quibus est corpus constitutum: puta sanguinis, aut aliarũ partium: Ita definiuit medicinam, ablationem, & additionem. Quæ definitio an rectè data sit, in decimo historiæ animalium declaratum à nobis est. Adiunxit etiam, consuetudinum mutationem, vt alias quoque res, quas non naturales falsò vocant, comprehendat, exercitium, coitũ, somnum, aerem.

Mendosè legebatur ἀήθων. Caluus rectè, συνήθων, solitarum mutatio rerum. Nam rerum, quibus nõ assueuim⁹, mutatio ad nos minus adeò pertinet. Respondet hæc sententia illi aphorismo, in quo A rebus, quibus assueuimus, lædimur min⁹, tametsi proportione molestiores sint. Et alteri in quo discimus, ægrotantes cibis etiã incommodioribus minus affligi, si respondeant palato: quàm iuuari iis, qui deterius sapiant.

APOTELESMA IIII.

Diurnas actiones si in noctem transmittat cogitatio, reddátque in somnis ea, quæ interdiu honesto in negotio, aut opera, aut consilio patrata sunt: id homini bonum est. sanitatem enim significat: propterea quod anima diurnis in consiliis perstat, neque repletione, neque inanitate victa, aliáve re quapiam, quæ extrinsecus euenire solet. CÆSAR.

Hæc est secunda Commentarii pars, & initiũ totius contemplationis. Demittit enim sese ad somniorũ species particulares. Habet verò contemplatio hæc permulta capita: Nã & à corporum habitudine accipit signa: & à rebus cælestibus notat argumenta: item indicia ab elementis, à partibus corporis, à spectris vita functorũ, à consuetudinibus, tàm motus, quàm cibi potúsque: præterea ab euentis, vt prælio, natatu, cursu, atque eiusmodi.

Hîc autem eam prosequitur partem, quæ repræsentat in somnis diurnis actiones. Significat enim concordiam animi ac corporis, corpúsque cõstare sibi: Vires nanque naturæ validas esse, quæ eodem officiorum tenore continuentur. Hanc quoque sententiam fouet Aristoteles, ait enim, diurnas effectiones præire nocturnã intellectionem. Hoc genus somnii non est ignoratũ doctissimo viro M. Tullio Ciceroni: Qui cùm fecisset Corneliũ Scipionẽ somniantem præclara quædam de republica, eas demum obiecit species per quietem, de quibus pridianum sermonem habere instituisset. Galenus etiam non solùm ex corporis operibus, sed subtilius quoque ex animi affectionibus, quæ interdiu contigerint, somniorum eũdem modum euenire: puta, si, è prelio postquã redieris, vbi quiescas, per somnũ manus cõseras: animũ id fortem significat, valetudinémque constantẽ. Rerum autẽ similitudinem cum ipsarum nocturnis imaginibus notauit idem, cùm dixit, præter corporis habitudinẽ, accidere somniorum tractus tales, quales sint peregrinę corporũ affectiones: veluti cũ niuẽ somniat biliosus febri correptus quotidiana. Causam nanque morbi indicat, nõ tẽperamenti. Cùm in accessione tertianæ idem somniet: neque morbum, neque causam, neque adeò temperamentum signat, sed materię motum, ac punctionem in rigore. Ita aliquando cibum, aliàs regionem, interdum tẽpus, aut aliud quippiam in causa esse intelligimus. Quare etsi diurnis conuenient actionibus: tamen corpus malè habere dicẽdum est. In corpore enim ægroto aliter somniare, quàm diurnæ sint actiones, bonum est. Mutatio nanque portenditur, dummodo in melius.

Verùm ipse Hippocrates, vt docuimus, maxima ex parte prosequitur curam præseruantem. Itaque dixit signatè, bono in negotio. Tangit enim versationem. deinde dicit, aut opera: tangit effectiones, in quas exit animi vis. postea dixit, consilio: tangit deliberationem. Tria enim sunt, deliberatio, opera, finis. Dixit, bono in negotio: Prauo nanque in negotio si versaretur, morbum significaret: quippe malorum humorum imminentẽ motũ. Habet enim proportionẽ virtus cum sanitate: Nã illa est animi, sanitas corporis quædam mediocritas. Itaq; sanitas, & virtus in medio, vna est: extrema verò ægritudines & vitia multa. Rectũ enim vnũ, obliqua multa. Ab illo medio, siue mediocritate abscedunt

dunt corpora, atque in morbos cadunt. Ad id medium mediocritatémque, ars ea quæ corpora reducit, inde nomen adepta est sibi, vt à modo ac medio medicina diceretur.

Reddit rationem propositionis, cùm dixit, sanitatem significat. deinde rationis rationem, vbi addit, animum in diurnis perstare consiliis. Tertio loco huius quoque rationem rationis: quoniam scilicet, neque excessu, neq; defectu agitatur: intelligit causas interiores, quas antecedentes vocant. Postremò addit ea quæ extrinsecus affligunt: intelligit causas procatarcticas: puta, Solis calorem, gelu noctis, item alia: quæ veteres quum negarent esse morborum causas, haud multum distabant ab eorum ineptiis, qui vt astrologiam destruant, etiam mare negant Lunæ motus sequi.

Dixit, eodem modo repræsentari: vt naturæ constantiam significet. Nam modus, est qualitas quantitásue eiusdem substantiæ. Potest enim quispiam diurno exerceri sacrificio. Hoc idem si somniet, variare modum potest. vt pro vero Deo nostro, si recipiat obsoletum cultum veterum monstrorum. Eadē actionis erit species, modus autem alius.

APOTELESMA V.

At cùm diurnis functionibus somnia aduersentur ita, vt inter ipsa non cōueniat: indicatur corporis perturbatio. Itaque ex forti forte malum portenditur, ex debili imbecillum.

CÆSAR.

Nunc ex cōtrario euentu contrariū ponit significatū. neq; adducit rationē: quoniam contraria ratione fulciuntur. Addit etiā quasi gradus quosdam: validum scilicet, & imbecillū. Quo loco optimè intelligimus, rectum vnū esse: obliquum autem, vt dicebamus, multa. Rectū nanq; medium est, at medium vnū, sic centrum vnum. Circunferentia, multitudinis obtinet naturam: quare sibi rectum semper cōstat. Obliqua tametsi recto cōtraria sunt: tamen ipsa inter se quoque sunt aduersa. Itaque in bono somnio vnam posuit propositionem: in malo posuit multas, cùm variauit Apotelesma per forte & imbecillū. In bono non variauit: sed præscripsit bonitatem atque simplicitatem, quum dixit eodē modo repræsentari. Hæc scribimus exercendæ scientiæ gratia. nam bonum quóque gradus modósque habet, sed ipsi sibi constant: malorum species etiam inter se, vt diximus, sunt contrariæ. Igitur anima regit corpus interdiu in re iusta: consulit officiis & frugalitati. Si idem non somniat, sed ad rem attētior, auaritiam exercet per quietem, ibi malis succis affici corpus, argumento est: propterea quòd diuersæ species opponuntur.

APOTELESMA VI.

Vtrum verò res hæ sint auerruncandæ, necne, non est nunc consilium indicare: sed hominis corpus curandū esse statuo. Cùm enim corpus plenius est: quod superfluum est, animæ negotium facessit. Igitur id quod aduersatur, si validius sit, & vomitus cōfert, & leuiorū ciborū vsus ad diem quintam vsque: tum deābulatio post cibum, frequēs atque cōcitatior, moderatæque præterea exercitationes.

CÆSAR.

Hic est, vt dicebamus, authoris finis, vt imminētis morbi præmonstret curam, sumpta indicatione à signo quod è somnio portenditur. Antequam autem ad curam venit, obseruat præcepta philosophorum: quæ docuit Aristoteles in primo Posteriorum. Neque enim solùm scire debemus quæ recta sunt, vt recipiamus: sed etiam quæ sunt praua, vt reiiciamus. Itaq; cùm dixisset, à coniectoribus vota concipi ad auertendam deorum iram quæ somniis portenderetur: ipse hic negat sibi curæ esse, auerti debeāt nec ne: sed pro operis instituto ait, corpus curandum esse. Quibus verbis potius ostendit operis & propositum & finem. deinde reddit rationē, quę in corpore redundant, iis animam obturbari: nihilo scilicet minus, quàm quum gubernatorē malè habet vis maior venti. Tertio loco ponit curam qua detrahatur plenitudo: idque tribus modis. Primus est, vomitus, educit enim id quod iam est, à circunferentia ad cētrum. Alter est, sudor excitus per deābulationes & exercitamēta: cuius ope subtiliores partes à cētro ad circunferentiā exigātur. Tertius modus non tollit id quod iā est: sed prohibet quod esse potest, indicto vsu ciborū leuiorū. neq; enim apponetur quod sit redūdaturū. Animaduertamus non solùm deambulationem, sed etiam eius modum. Concitatam nanq; vult esse: ne scilicet corpus validius alatur, neq; enim concoquitur cibus: sed è ventriculo crudiusculus eiicitur. Hæc est vna è præceptionibus, quibus cauemus ne fiamus pinguiores: itaque is est finis vehementis deambulationis post cibū. Deinde dixit, exercitationes cōferre: sudorē nanq; educūt: vt si quid crudi nondum deiectū sit, sed venas subierit, exprimatur.

Caluus, ἀποπέμπειν, amouenda, rectè: sed minus explicatè. ad augures enim & aruspices pertinet verbum ἀποπέμπειν. at amouere, etiam ad medicū. Quare Hippocrates, si Latinè loquatur, ne dixerit, sese non statuere an morbus sit amouēdus. etenim corporum curatio, morborum amotio est. At auertere, aut auerruncare, signata prisca verba sunt ad hūc significatum. Ad hunc eundem vsum posuit Xenophon in Symposio: [illegible] ἀποτροπαίους θεούς. Eadē verbi vi etiam ἀποπομπαῖοι dicūtur: λύσιοι quoq; à soluēdo. Λύσιος, Liberi patris cognomentū proxima ratione. Plutar. in 7. Cōuiuialiū docet sacrificiū ἀποπομπαῖον: [illegible], Idem in Roma-

nis: θεραπεύοντας ἀλλοκότοις τισι δαίμοσι καὶ ξένοις ἀποδείξεις ἕνεκα τοῦ ἐπιόντος φερέσθαι, δύο μὲν ἔλλωας.

A'πόχρισις ἐγένετο, factum est excrementum: significat iam excretum ac separatū esse aliquid. In Calui editione, quare semel atque iterum excreatur scriptum sit, sanè nescio.

E'πρηξε τὴν ψυχὴν, negotium fecit animæ: πρᾶγμα id significat: loquutio Attica est, πρᾶγμά σοι τοῦτο. & εἰ ζητεῖσθω. quod etiam doctissimus notauit Gellius.

E'κ προσαγωγῆς, à cibo scilicet, τῆς σιτίων, sicut mox ipse dixit. Aristotel. in V. historiarum, ἐξ ἀναγωγῆς. Theodorus per interualla. In secundo Meteororū, οὐ ταχέως δὴ' ἐκ προσαγωγῆς, nō continuò, sed mox. Et Hippocr. in VI. morborum populariū, ἐκ προσαγωγῆς τ' ἀναντία ἀνάγειν καὶ διαναπαύειν. & in I. Epidemiôn, ἐκ προσαγωγῆς δεῖ σιωπᾶν: paulatim igitur & quasi gradū facere.

E'πιγυμνάζεσθαι. τὸ δεῖ, significat, præter deambulationem etiam exercitationes, quas nudi magna ex parte faciebant: vnde & nomen. quanquam etiam in vestibus currebant, & in πανοπλίᾳ, sicuti qui pyrrhicam saltabant. Tametsi nudi in certamen antequam prodirent, nomina dabāt: propterea quòd cum veteri consensu Græciæ sancitum esset, ne mulieres ad Olympicorum spectacula admitterentur: quæ contrà facerēt, de Typæo monte supplicii causa præcipites darentur. Callipatira gymnastico habitu induta fefellerat: In primo Eliacorū Pausanias.

APOTELESMA VII.

Quòd si minus validum sit id, quod oppugnat: omisso vomitu tertiā demito ciborū partem. Quam viuendi rationem in dies item quinque promoueto: deambulationibus vrgeto: vocis vtitor cōtentione: dijs immortalibus vota concipito: atque ita sedabitur perturbatio.

CÆSAR.

In forti ac vehementi causa tribus remediis vtebatur. nunc si leuior ea sit, demit & frequentiam remediorum, & magnitudinem. Nanque vomitum non instituit: & ciborū tertiam partem duntaxat adimit; addit vocis contentionem. Quoniam intenduntur nerui, multū spiritus continetur. Ergo venæ & arteriæ inflantur. vnde vapores multos excerni necesse est. Itaque in libro De voce & anhelitu rectè dicit Galenus; vocem lædi aut tolli, læsis aut sublatis pectoris musculis. Hoc non ignorarūt Prisci Latini, qui in vocis contentione, laterum beneficio se vti prædicabant. Quòd autē hîc vomitum non indicit, hoc multi medici semper fecere, vt vomitum non probarent; nam Asclepiades in libro De conseruanda valetudine penitus damnauit. Sed de eius vsu atque ratione Auicēna in primo, Plinius in XI, Cornelius in I, Paulus in VII, Hippocrat. in multis locis.

Apponit in calce, pietatis monumentum, quum dicit, Diis esse supplicandum.

Nota, ἐν ταῖς πέντε: quoniam suprà, Dies quinque dixit, iccirco addidit, ταῖς. nos expressimus per coniunctionem, Item.

Appellauit more suo perturbationem humorum, quam vocem ad eundem vsum hunc legimus apud Aristotelem.

APOTELESMA VIII.

Solem, & Lunam, ac cælum, tum sidera ipsa pura, suo quæque modo motúque agitantia si quis per quietem cernat, pro bono habebit: Valetudinem nanque, eiúsque caussas commodas indicant. Cæterùm præsenti victus ratione habitudo illa seruāda erit. At si quid contrà euenerit, morbum quempiam corpori minatur: ac validum quidem à fortibus indicijs, ab leuioribus debiliorem.

CÆSAR.

Tertia hæc pars est commentarii: in qua à rebus cælestibus sumit iudicia. Cæterùm apotelesmatis huius non reddit rationem. credo cùm anima res cælestis sit: si eas sedes vnde ortum ducit, claras, illustrēs, compositas per quietem intueatur, sua natura frui videtur, neq; à corpore impediri. ergo iubet victus nō mutari rationem, Caluus addit, optimo nutricatu alere, minus prudēter. si enim vox hæc, Optimum, simpliciter accipitur, non omnibus conuenit is victus optimus: sin (vt aiunt) secūdum quid, ne id quidem hic rectè ponitur. Neque enim optimo victu viuimus: & agricola, aut fossor, si cepis tum vesci solitus sit, prohibet mutari.

Dixit διαγίαν, καὶ κατ' ὕπνον: id est, neque prēter morem, neque præter agilitatem. Modum intelligit semitam, διαγία, tēpus. ita iudicia tria sunt: puritas, vt succi in corpore sint defecati: agilitas, vt digestio, siue αἰσθήσεις, suo tēpore ac positu facilè euadat quô op' habet, neq; sit obstructio: modus, vt suo quæque cōponantur loco.

APOTELESMA IX.

Ac sidera quidē in ipso mouentur ambitu: Sol medium obtinet: Luna in concauo cælorū est.

CÆSAR.

Quoniam dixerat κατ' ὕπνον: necesse erat illorum motum declarare. Assignat extimam sedem sideribus, Lunæ citimam, Soli mediam. Cæterùm nimis leuiter percurrit. neq; enim planetas assignat, præsertim quum & doctis & idiotis scriberet. Fortasse autem in eodem errore cum Platone fuit, quem etiam Apuleius, etiam M. Tullius. errarunt, quum supra Lunā statim Solis orbem agnoscerent. Id enim sensit ille in Timæo, & in Epinomide. idem Timæus Locrus in libro De natura. Anaximāder quoque, & Metrodorus, & Crates, æquè falsò Solem supra omnes planetas posuere. Sed & veteres iidem, atque inter eos Plato, nomina perperam aut indidere primùm, aut imposita postea recepere.

recepere, Nam quare φαίνοντα Saturni vocant sidus? quod quidem vix lucet. Nam φαέθοντα à splẽdore Iouem, rectè. sed alii aut Solẽ, aut Solis filiũ codẽ nomine. Martẽ verò probè πυρόεντα. Venerẽ ἑωσφόρον, mutilè. Nam sequitur auroram haud parum sæpe. Pessimè autem στίλβοντα Mercurium. Ignauissima enim & maligna in primis luce est, sed & ignota penè semper. Illi igitur hæc nihilo consultius dixere, quàm Solinus illud: Venerem per multa signa procul ab Solis latere cùm statueret in natalibus vrbis Romæ. Sed & veteres augures nomina pro sua libidine miscuere: qui eundem Solem, Liberum, Mercurium, nuncuparunt.

Interpretati sumus περίοδον, ambitum: optimè. Nam περὶ idem est quod ἀμφὶ: vnde nostrum, am: sic, amplector, ancisum, ansanctum.

APOTELESMA DECIMVM.

Si quid horum siderum extingui, lædiue, aut aboleri, vel ab orbita sibi attributa absistere videris: eadem quoque parte morbum occupaturum indicato.

CAESAR.

Exequitur minutius quod scripserat generatim. Cum dicebat, Quòd si quid contrà eueniat, morbum imminere declarat quot modis. Extingui: id est, defici lumine. signabit enim vitæ periculum, calore scilicet oppresso naturali. Lædi, puta mutare nitorem. significat in corpore detrimentum. Aboleri: hoc est, euanescere. indicabit corporis consumptionem. Absistere ab orbita propria, monstrabit digestionem impeditam. Quibus modis comprehendit actionem naturalẽ mutatam, læsam & ablatam. Atque his attribuit locorum in corpore cognitionem ex locis siderum: per stellarum indicia, corporis circunferentiam: per Lunam, caua corporis intima: per Solem, viscerũ partes, venas & arterias.

Quoniam autem superiori apotelesmate dixerat clara & ἐναγία, & κατὰ τρόπον: nunc posuit contraria: clara extinguntur; ἐναγία impediuntur, modus intercipitur: quoniam non suis mouẽtur orbitis. Quo in loco videtur Hippocrates fuisse in ea sciẽtia: sidera lumine & motu agere. Igitur ij qui Galeno aduersantur petenti dies indicatorios ab Luna, ita instant: Neque primã diem Lunæ, neque vicesimã septimam posse quicquã: propterea quòd tunc sileat Luna. Sed fallũtur ipsi. Hoc enim lædũtur ægroti in vicesima septima: quia Lunæ lumine deficiũtur. Sed satis sit hic ad hoc respõdisse. Nam certo cõmentario eorũ insolentia repressa est. Nunc verò non semper dicamus lumine agere sidera. Neque enim lumẽ in terræ viscera penetrat ad metalla cõficiẽda. atque hoc in secũdo De anima disputatum est: vbi lux perlucidi corporis affectus esse, demõstratur. ita neq; ad radices, è quib⁹ herbas eliciat, sese induit lumẽ. præterea sidera nihil vsque ageret extra illud hemispheriũ, quod illustrant. Nũc non agimus de calore. aliud enim agũt cùm calefaciũt. calor enim aliud à luce est. At Martis sid⁹ in sexta domo non illustrat me: & tamẽ afficit morbo. Quod qui negant, nihil aliud norũt quàm negare: in quibus plus inscitiæ & pertinaciæ agnoscas, quæ euites, quàm sapiẽtiæ ac cõstantiæ, quas sequare. Neque enim eos puduit etiam Hippocratis verba in prognosticis detorquere: quibus monet ille, cælestia quædam obseruãda esse. Isti verò temporum tantùm mutationes ab Hippocrate designari dicunt, qui non legerũt in libro De aere, & locis, astrorum ortus & occasus ab Hippocrate commendari. Præterea sub Cane quare sunt incõmoda medicamẽta? nam tum Sol altissimus non est, neque dies lõgissimi: & tamẽ æstus maximi sunt: non ob siccitatem præcedentem, sed vi sideris: Nam etiam pisces sub aqua siderantur. Quin iidem aiunt à Lunæ vi mare non moueri. sed nescio quem repercussum promontoriorũ, in quæ incumbit. Adeò sunt impudentes, vt sectam fortuitorum non pudeat instaurare: cum tamen sese Galenicos vocent. Atqui quæcunque ordinario mouentur motu, certam motoris causam habeãt necesse est. Præterea cursus & recursus potius inter Africam & tractũ Europæ debuit effici. At contrà, videmus ea loca præter-radere pelagus, regredíque ab Oceani alueo, vnde nulla sũt promõtoria: subire quoque aduersos fluuios statis horis: quæ nunquã aut Lunæ fallant motum, aut fallantur. Illud quoque ignorarunt, cùm argumentantur, Lunæ motum diuersum esse propter epicyclum: ergo maris refluxum, si à Luna sit, variari debere: At non variatur, inquiunt, cùm Luna illi nihil: ignari verò quemadmodum Lunæ motus ille non est, sed primi mobilis: maris autem stationes deduci secũdum Lunæ corpus, quod certis momentis fuerit constitutum: cuius ratione ac situ æstuariorũ cessiones recessúsque sisti, aut incitari videamus: ita vt post initium septimę ad nonæ vsque finẽ. item ab vicesimæ initio ad calcẽ vicesimæ secũdæ, maris malacia obseruetur. Verùm quod de cõstantia eorum desiderari dicebamus. ita sanè est. Nã quo vultu negant ijdem, stellas suo lucere quanque lumine? Aiũt enim eas id ab Sole mutuari: cùm tamẽ vtrique Lampyridum generi lumen extra Solem cogantur agnoscere attributum. At verò si ab Sole lucent sidera, atque eadem non nisi lumine agũt: ergo solus Sol agit. omnia igitur vnũ erunt: ab vno enim principio proficiscuntur. Vnius enim lux, ab vna luce actio. Postremò Veneris sidus nunquã cõspicitur dimidiatũ, veluti Lunæ corpus: quare ab sese lucet. Æquè cæca altera horũ sectæ pars: quæ præter calorem nihil hîc agi putant ab astris. Sed illi nihilo felicius, qui ab sideribus frigora effici posse non putant: propterea quòd lumine agant: lumen verò cum calore sit. Principiò

hoc falsum est, lumen nusquam esse sine calore. In rebus enim per se frigidis & extrinsecus quoque glaciatis, lumē est in tenebris. Præterea falsum & illud, omnia astra vbique lumine agere. Tum calor non semper eodem intelligitur modo, nam viuit cicuta: qua viuit, calidior est quàm piper mortuum; Vita enim ab igne non est, neque ignis, vt ex Aristotele suo diximus loco. Frigus quoque res est quædam positiua: agit enim. nam ridiculū est dicere terram frigidam esse, quoniam cum igne non est mista, sua enim forma frigida est: ergo habet causam positiuam & primam, & secundas.

Erat in codice mendum, ἐπίχεσθαι pro ἀπέχεσθαι.

APOTELESMA VNDECIMVM.

Si ab aere aut nube, sidera horum quippiam pati videantur, signum debilius est: sin ab aqua aut grandine, fortius. indicat enim in corporis intima humidum ac pituitosum illapsum excrementum. Confert igitur huic plurima exudatio: quam perficiet, si leuiore cursu primum, mox etiam omnibus indutus vestimētis frequentius concitetur. Tum verò id quoque curandum est, vt postquam sese exercuerit, deambulet ieiunus multum. Præterea quinque dies totos expedit victitare, tertia dempta ciborum parte. Quòd si malum valentius videatur, etiam vaporario opus est. excrementa nanque per summa corporis educi debent: propterea quòd nocumētum in ambitu corporis est. Cibi verò ficciores cōducibiles sunt, item acres, tum asperi meraciores: postremò ij labores, qui maxime exiccant.

CÆSAR.

Dixerat siderum incommoda, quibus certa morborum genera denuntiabantur: nunc subdit causas incommodorum: vt in species deducat. Statuit differentiam inter nubē & aquam: propterea quòd nubes plus obtineat aeris: ideirco minus indicet discriminis humanæ vitæ imminentis. Cum aere nanque animā nostram coniunctam esse vitalibus officiis, tum alibi sæpius, tum in libr. De spiritu declarauimus. Explicat deinde θέσιν ἐγκατάστηματος: Pituitæ, inquit, argumentum est. Sed diuinitus dixit, φλεγματώδη, non φλέγμα. quoniam nullus humor in corpore purus est: queadmodum sensit Galenus in libris De morbo & eius caussis: quanquam in hoc visus est sibi contradicere. verùm hoc alterius operæ est. Declarat locum vitiosi humoris, à circūferentia introrsum delati. Sidera enim ambitum significāt. Ponit curam: retrahit scilicet à vitalibus ad loca, vnde fluxerant. Summa deliberationis sic pote est, Sudor confert. Neque verò dixit, Sudor: sed, Sudare: vt ex actione artificiali sequatur sudor. Ponit modum: primùm, leuiter: deinde, in vestibus: postremò, frequēter. Et ante cibum exerceat se: ne scilicet cruda in venis euocentur. Postea deambulet: vt si quid tenuioris antea eductū est, id attenuetur deambulatione, quod est relictum crassum. tum indicit victum parciorem. Hactenus de aeris aut nubis indiciis: De grandine verò & aqua, quòd sint vehemētiora, post hæc dicit, In morbo valētiore, etiam vaporario vtēdum. aperit enim magis. Statuit rationem: Quoniam, inquit, euocanda sint ad cutem nocumenta.

Tum apponit victus modū. Siccos cibos laudat, ne augeatur succus malus, pituitosus. Acres proponit, vt excitent, & penetrent, & incidāt. sic origanū pituitosis Galenus dat. Asperis vti iubet, vt abstergant, & impediāt ne intrò plura recipiātur. Addit meraces esse debere intellexit valde asperos, quorū vis aliorum mistione non sit diluta.

Postremo loco similes apponit labores cibis: scilicet exiccātes: ij sunt, labores vehemētes. Nam labores quidam sunt qui humectant: vt moderati, quibus soluūtur partes crassiores citra sudorem: propterea crescūt qui sese ita exercēt.

Ἐξ ὀλίγου ἀρξάμενον, per initia paulatim ad sudores sumos: nos diximus, Primùm leuiore cursu.

Περιάγειν ἐς πέντε ἡμέρας, eā victus rationē ad quintum vsque diem producere. Nos hanc continuationē explicuimus sic: Totos quinque. Similis locutio est etiā M. Tulij ad Atticū, & apud Homerum in Iliad. νῆα πάντα πάλαντα. Herodotus in Thalia eodem quoque modo locutus est, [illegible]. Cohæret huic dicendi modo Plautina festiuitas in Menæhmis, Elleborum potabis aliquot viginti dies. quo more etiam Aquitani nūc loquuntur. Sic idem in Pseudolo, At ne viginti modicis multauit minis. Addebant enim modum precio, etiam terminato.

Πυριᾶσθαι, alibi fotus & fomenta interpretantur: ac rectè quidem. hic cùm de toto agitur corpore, vaporarium potius intelligimus, quas *stufas* Germani vocant. Sic infrà distinxit τὴν πυρίαν ἀπὸ τῆς θερμολουσίας.

Διαχρώματος, cutem intellexit, communi nomine cum colore. Color enim est affectio corporis visibilis in superficie per lucem. Nam oportet vt sit lux ab igni in mistione, & repercussus à terra: alioqui trāsmittuntur species per corpora pellucida, quæ Græci vocant diaphana, nos perspicua. Quomodo autem quædam in tenebris quoque videantur: & an in nigredine lux admista sit: in secundo De anima disputatum est. Nunc verò hoc agimus, cutis & coloris commune vnū esse nomen apud Græcos, propterea quòd color sit in superficie: qui color cùm visibilis sit, ab luce redigitur ad actu videndum,

dendum. Neque enim videretur, nisi eius species (quam barbarè atque ineptè Ioannes Gandauus vocat intentionalem, nos immaterialem) educeretur de materia per medium ad oculũ. Oportet enim in omni actione agẽs esse & patiẽs: sicut in tertio De anima disputatum est. Nam Platonis explosa iampridem sententia est, qui per [illegible] putauit fieri visionem. Falsam quoque eorum esse sentẽtiam, qui sensum agentem posuere, suo loco demonstrauimus. Sicut ne illi quidem verum dicunt, qui negant ab luce educi species visiles. Argumentum quoque eorum claudum est. nam quum dicunt agens patiente suo esse nobilius, rectum est: quum dicunt animam nostram esse nobiliorem, iam deficiunt. Nam corpora vnde lux prouenit, corpore nostro sunt præstãtiora: intellectus illi, quorum vi lux agit, intellectu nostro nobiliores. Lux nobiliori modo accidens est, quàm ea qualitas quæ est in materia; quam ipsa afficit immaterialitate sibi simili. Nam in colore lucem materiæ admistam inueniẽs lux cælitus emissa, eam sibi associat, atque repercussa à terræ partibus, quæ ibidem sint, defert & ad oculum, & ad parietes, sicut videmus in vitro viridi elici speciem, atque impingi solo, aut laquearibus, aut muro: eodem modo confieri visionem manifestũ est. Neque visio nobilior est quàm lux, sine luce enim non fit. & lux aliquid omnino Dei est, vel præstantissimũ. Illud quoque Auerrois falsum est in secundo De anima, quum dicit, Colores ab luce habitum non acquirere: propterea quòd, inquit, lux solius corporis trãslucidi habitus est. verum est lucem esse translucidi habitum, sed non est solius. Nam etiam corporis lucentis habitus est, quod tamen non est translùcidum. Quare non solùm per lucem videmus, sed ipsam quoque videmus lucem. Sed idem in libro De sensili & sensu, longè maiore errore lapsus est, quum scripsit, Colorem sine luce, esse in potentia colorem. nam in medio quoque corpore solido color est: tametsi actu non videtur. Aliud enim est esse colorem, quatenus color est: aliud esse colorem, quatenus videtur. Accidit enim colori esse in superficie: potest enim etiam esse non in superficie. Deinde accidit ei actio lucis: neque enim absente luce perit color. Neque duæ ceræ superficies si iungantur, color corrumpitur; sed vnitis corporibus, vnus fit. At visilem esse, est proprietas fluens ab essentiæ principiis. Semper igitur visilis est, licet non semper videatur. Neque est potentia visilis, sed actu. actu enim habet suæ essentiæ principia, quibus videri aptus natus sit. Non igitur est affectus superficiei primò & per se, sed corporis. Lux ergo cũ mistione elementorum efficit colorem esse colorem, & esse visilem: à cælo autẽ demissa ab Sole, Luna, Venere aut aliis, non facit colorem esse colorem, neque esse visilem, sed actu videri. Verùm videar aduersari mihi, qui dicam à sideribus agi etiam vbi lumine suo non contingunt. Nam si sola intellectione mouent orbes suos intellectus, longè præstantiores sunt eorum affectiones quædam, quàm vt sequestro lumine opus habeãt. Igitur, inquiet aliquis, si negasti lumen intra terram admitti, qua ratione nũc dabis in solidis corporibus mediis colorem esse, in colore esse lumẽ? Facilis responsio est: aut ab initio, aut ab æterno (nihil nunc refert) mistam esse lucem in conditione coloris, dispertitámque multis rebus; sicut etiam elemento ignis: atque hanc mistionem in colore ab igne esse misto, non ab astris defluere nũc. His de causis Græci eodem vocabulo & colorem & superficiem appellarunt. Quoniam trãslucida corpora non videntur, idcirco quia eorum superficie non reflectitur specimen. Quare in visione refracta necesse est, remum videri curuum. propterea quòd, quæ pars extra aquã est, recta videtur: quæ sub aqua, ea per aquæ superficiem repræsentatur. Ergo necessariò fit visio angularis. Si enim esset corpus purissimè diaphanum, qualis aer est: non sic fieret. At aqua non ita est translucida, quin habeat id crassitudinis, quod sit satis ad reflectendum.

Caluus [illegible], malè interpretatus est, vinis, neque enim vino solùm, sed etiam omni cibatu sicco præcipit vtendum.

APOTELESMA
DVODECIMVM.

Quòd si horum quippiam Lunæ acciderit: commodius introrsum retrahimus. Acribus quoque, ac salsis, mollibúsq; cibis vomitus ciendus erit. Concitatis non cursibus, tũ deambulationibus, prætereà vocis contentionibus vtetur. Nec nõ ciborum moderata, statáque exhibitione inediam tollerabit. Propterea verò introrsum retrahendum erit: quia nocumentum intus est.

CÆSAR.

Transit ad caua corporis, per Lunam: quemadmodum suprà monebat nos. Itaque per vomitum procurat. Addit modum, Mistis acribus: vt aceto, salsis & mollibus, vt garo, muria, oleo, piscibus. Acria nanque ventriculum pungũt, salsum detergit, molle supernatando nauseam facit: ergo ex ea discordia mouetur ventriculi fundus ad expulsionem per suprà, quæ est vomitus definitio. De quo stultè nimis litigant: naturalis sit, nec ne. Quasi dubium sit, quod fit per instrumenta naturalia, nulla arte adhibita vt naturam iuuet, an sit naturale. Nam si agẽs, instrumẽta, finis, natura est: nonne erit naturalis effectio? sed quia finis partim est naturalis, quoniam exonerare vult ventriculum natura, rebus sibi officientibus: partim non naturalis, quoniam ordinarius non sit: idcirco dubitare

ptu est: Iam duodeuiginti annos nisi vnum vidimus, ex eadem parte incisa vena, euasisse. Et sanè corpus erat athleticum, vt etiam magis miraremur. Verùm scimus multos etiam sine phlebotomia sanos factos. At plus octoginta redegimus in commentarium quinto ab hinc anno, qui omnes eo curandi genere sint extincti: cùm plus quingenti his duodecim annis euasissent, quibus in aduerso cubito vena aperta fuerit. Verùm isti obiecto nobis nomine Barbariæ, solum Galeni nomen etiam aduersus inuictas rationes crepāt, aiúntque malle sese cum eo errare. Errent igitur.

APOTELESMA XIII.

Si Sol harum rerum vlla afficiatur, vehementius malum hoc, curatúque difficilius fit. Oportet enim vtroque versum distrahere, cursibus & rectis, & flexuosis: item deambulationibus, aliísque omnium generum laboribus: præterea instituta ciborum temperatione post vomitiones, ad quintum vsque diem vti.

CÆSAR.

Tertiam partem excutit ab Sole: qui cùm media corporis significet, difficiliorem morbum indicabit: propterea quòd & intrò & foras distrahendum erit.

Dixit διεξαγομένων propter eā rationem: Duas enim in partes, eas denique contrarias educendum: quoniam cùm intus laboramus, ea pars proprior est vomitioni & deiectioni. cùm in exteriore circunferētia morbus apparatur, sudore facilè extrahitur. at in medio si fit, & hoc & illud cùm sit agendum, operosior sanè cura videatur.

Posuit δὲ, pro eo quod est γάρ: est enim ratio difficultatis.

Dixit δρόμοισι καὶ τρόχοισι, complexus vtrunque currendi genus, rectum ad metam, & curuum circum metam. Rectus autem fuit triplex: primus, simplex stadium: secundus, duplex vno cursu stadium, quem δόλιχον appellarunt: tertius, duplex reflexus recurso, quem δίαυλον nominabant, cum cordis cursui, quòd ad vitam spectat, cōparat Aristoteles. Falsum igitur est quod in codicibus Suidæ scriptum circunfertur, stadiodromos longiorem tractum exhaurire cursu, quàm dolichodromos. At contrarium constat ex epigrammate Parmenionis, quod qui volet quæret in primo libro. etiam prouerbio raro, atque ab istis prouerbialibus præterito, insigne, μὴ ζητῶ ἐν σταδίῳ δόλιχον. Pollux in tertio, more suo vocū farragine ostentata, ignoto nos alere cibo instituit. nihil enim declarat.

*Caluus pessimè transtulit, Vtrinque deducito. Imò verò vtroque: scilicet ad intima, per vomitū: ad extima, per sudorem. ergo ἀμφοτέρως non ἀμφοτέρωθεν scriptum est, sicut θύραζε, non θύραθεν, vt loquitur Aristoteles.

Mirum, in hac affectione remedium à venæ sectione non attigisse: nisi si putemus partē hanc pertinere ad curandi artem, nō ad præseruandi. Quod locis aliquot innuere Galenus videtur, in libris De ratione conseruandę sanitatis. Dubitarit tamen quispiam. nam cùm vomitum ciemus arte, quippe cibis acribus ac pinguibus: sanè eiusdem studii erit phlebotomia cum cursu, cum vomitu, cum lauacro, cum vapotario, cum fricatione. Verùm alibi ostendimus, sanantem & præseruantem non remediis differre, vt putarunt veteres, & fortasse Galenus: sed fine. Quoniam sanās id quod non est venatur: illa quod partum est, seruat. Finis enim etsi reipsa vnus est: at diuersa ratione fit diuersus. Facit & illud ad hoc, quod infrà etiā elleboro vtitur.

APOTELESMA XIIII.

Sudo cælo sidera si premi, præque siccitate imbecilla superare ambitum nequire videantur: periculum à morbo imminet. Igitur laboribus temperare, humidioréque victu, atque molliore vti, operæpretium est: tum balneo, animi tranquillitate, largiore somno, vsque dum pacatus sit motus.

CÆSAR.

Redit ad sidera, assignátque alias affectiones pro signis diuersorum morborum à prioribus. Suprà posuit à plenitudine, nunc ab siccitate: sub qua comprehēdit inanitionem. Siccum enim corpus succo suo eget, hoc loco. nam aliqua corpora cibi sicca sunt.

Posuit iccirco αἰθρίη: quoniam ὑπὸ τὸ αἴθεσθαι. Nos igitur signata voce, sudum: quòd esset sine vdo. Caluus serenum, rectè: sed vocis radices non est assecutus. Agricolarum enim vox fuit, serenum, quo tempore serendi & occasio & facultas est.

Duas ponit affectiones: primam, θλίβεσθαι, onerari, aggrauari, premi. Tractum ab iumentis, quæ sub sarcinis attritum tergus habent. sic pigra astra intelligit. Altera affectio, cùm dicit, non posse ambitū superare: quippe ibi oppressionem indicat. ἄντυγα intelligit, cliuum orbitæ summum: sicut etiam in epigrāmatis μετεωροτάτους, summas diuitias. Nam ἄντυξ quanquā rotæ curuaturam significat, supremam tamen orbis sedem agnoscunt philosophi, qua maximè à terra distāt: Augem nominant recēsiores. Addit causam: Præ siccitate, inquit. Quoniā veteres putarunt, vt nostrum ignem, sic cælestem ali humido. Ita Epicurus stultè noctis humiditate accendi sidera, die extingui, cùm dicūtur occidere: vt poetæ ferēdi sint, qui dixerint,

convexa polus dum sidera pascet.

Statuit victum humidum:& materialiter,à cibis: & effectione,dupliciter:intus somno, foris bal neo. Vtrum autẽ somnus siccet, an humectet, puerorum quæstio est:idcirco quia ieiunorum atque inanitorum corpora siccescunt somno reducto introrsum calore naturali,qui reliquũ humidum depascatur.

Posuit,ἀλλὰ,pro,οὐκ.

ῥαθυμίην Caluus hic quietẽ interpretatur, rectè: alibi desidiam,minus rectè. Neque enim interest hominis liberalis & frugi esse desidem:trãquillum & compositum decet,at ῥαθυμία illud potius,quàm hoc significat. sed Græcorum licentiam,Romana castitate oportet temperari.

APOTELESMA XV.

Sin igneum calidúmque appareat id quod oppugnat illa,flauæ bilis arguit exuberãtiam.

CÆSAR.

Non posuit curam: pone tu quietem, somnum, cibum frigidum atque humidum, vomitum quoque.

Τὸ ἐναντιούμενον, quod oppugnat sidera: πυρῶδές καὶ θερμὸν, est ... tum oratio decrescit: Si dixisset, θερμὸν καὶ πυρῶδες, commodius faceret. Duos tamen noxæ gradus recensuit more suo: vehementem primo loco, minus vehementem secundo posuit.

APOTELESMA XVI.

Quòd si victa euanescere videantur: timẽdum est,ne morte morbus finiatur.

CÆSAR.

Propterea quòd astra lucida sunt, eis cũ vita nostra conuenit sic satis. Spiritu nanque & luce constat calor noster naturalis. Itaque non temerè fabulantur,Promethei furta,ætheris sedibus sublectum ignem efficto corpori conflasse animam. ipsos item spiritus non solùm quasi instrumenta,sed veluti vinculum quoddam materialis atque immaterialis putabat Aristoteles. Animas quoque ipsas,quæ obnoxiæ corpori non fuissent, redire ad caua orbis Lunæ,vbi puro in loco agitent,cùm multi dixere, tum eorum aliqui videntur ex Atlantico Platonis accepisse. quàm sentẽtiam Euripides explicauit in Oreste. Neq; illorum mẽs ab horũ sententia est aliena, qui in lacteo balneo felicium animas cælo perfrui prædicãt:propterea quòd suã illæ seruarint naturam,cælestem scilicet,quam accepissẽt: deberi iure optimo easdem sedes,vnde primùm profectæ sint. Neque enim fieri posse aliter, quàm vt locus certus certæ locatæ rei conueniat.

Rectè dixit, ἐς θάνατον ἐκ τῆς νόσου. Indicauit enim tractum & motum humorum per dispositionem subeũtium letalium qualitatum, cùm dixit, ἐκ, ἐς: duas complexus metas, totidem præpositionibus. Indicauit finem per θάνατον: intelligo nunc finem, non perfectionem. Nam Aristoteles sapienter negauit, mortem finem esse:terminum dici posse non negauit.

His rebus significatis ita respondent significãtia: Nam κρατεόμενα, tractũ morbi & pugnæ significat: ἀφανίζοιτο, tractus metam.

APOTELESMA XVII.

Si autem vegeta ipsa,ac aduersarius in fugam verti videatur, eáque fuga cita sit: illa verò persequantur:in discrimine homo est,nisi caueat,ne mente moueatur. Optimè confert his victitandi modus,exhibito veratro:aut saltem expedit, aqua victum attenuari, neque vinum bibere. Quòd si vinum detur, esto id album, tenue, molle,aquosum. Acria nocent, & ea quæ desiccant, aut calefaciũt: item salsa. Labores quibus assueuerit, & cursus frequentiores in veste,boni sunt. Abstineat fricatione, lucta, vnctione. Molliore somno, & animi quiete iuuabitur: sed ita, naturales labores vt ne prætermittat. A prandio deambulato. Conducet etiam,si sudet in vaporario,ac deinde vomat. Dies triginta modico victu vtitor. Sin replebitur,ex dulcibus, & aquosis, & leuibus bis in mense vomat.

CÆSAR.

Ponit nunc euentum contrarium superiori: sed admiscet aliquid incõmodi. Nam simpliciter dixerat, si astra vincerẽtur atque euanescerẽt. nunc contrà dicit, si vegeta sint. Sed addit,si fugit aduersarius: non dicit, si vincatur. addit & id,illa persequi. Ponit post hæc significatũ, furorem: magnum quippe motum indicari. Apponit curam duplicem, euacuantem & regentem. Euacuat elleboro: de hoc alibi. nam prisci illi sic agebãt: nunc desitum est. Quamobrem quasi se emollit,cùm dicit, sin veratro nolint: at saltem humida mollísque victus ratio indicatur,vt & materia & forma simul adsint. Intelligo hic materiam,rem molliter crassiorem, cuiusmodi pedes sunt, atque extrema animalium. Intelligo formam,cõtrariam calori ac siccitati,vt aquam: itaque interdicitur iis vino. Corrigit deinde imperij seueritatẽ: saltem,inquit, album sit: subtile, molle,id est,languidum: & aquosum, qualia sunt apud nos vina Tridẽtina,item apud Alpinos, ad viculum, quem appellant Ferrariam. Acuta nocẽt, quia incitant: sicca,quia acuunt: callida,quia mouẽt: salsa,quia siccant.

Animaduertamus tamen, cùm addit labores acres

cres,ac vehementes iuuare. Facit enim dubiam ſententiam hoc:ſiquidem exiccant: ſed ita iuſſiſſe videtur, vt diſtrahatur materia à priore motu atque excernatur è locis nobilioribus: quare poſtea quietem indicit. Illud quoque ambigamus, fricatio conferat, necne, quæ cutẽ inſpiſſet. Nam altera, quæ digerit, mirificè cõducit. Itaque vnctionem quoque ſuſtulit: propterea quod cutem efficit ſpiſsiorem. Sic enim ab ἀλείπτῃ ἀλίνδησις: niſi ſit ἀλίνδησις aſpirata, παρὰ τὸ ἁλλικῶς. Sic etiam in ſecundo De victus ratione. Tandem amouet labores exercitiorũ: quoniam reliquiæ humorum in quietis officio ſunt continendæ. Per ſomnum igitur humectationem quærit, ac propterea ſudorem. Optimo verò conſilio quies quæritur: motui nanque contraria eſt: Et à motu timetur ægritudo: alioqui motum contrarium exegiſſet. Sed inordinato furoris motui nullus eſt cõtrarius motus: ſola quies pro cõtrario præcipitur. Neque potuit iubere, quod fecimus nos: qui tyronem, quẽ milites deeliuo in dolio demiſiſsent, vertiginoſum, ac ſtupidum factum curauimus, contrario motu, ſed leui repetito.

Ordinarios labores continuat, nequid ſordium in membris relinquatur: eos appellat naturales, ſcilicet qui vim naturæ non afferũt, qualis deambulatio. Nam lucta artis eſt: quod & ex epigrammate diſcimus, luctam Argiuorum eſſe, non Afrorum. Si enim naturalis eſſet, eſſet itẽ omnibus gentibus communicata.

Sudorem tãtùm quæſiuit à vaporario: maius tamen commodum adipiſcimur ex lauacris. humectãt enim, non ſolùm reſoluunt, ac digerũt.

Dixit, ξηρανθῆναι, contrarium, τὸ ἀφανίζεσθαι, vt monebamus, aſtra ali humido eorum ſentẽtia. Sic Ptolemæus Lunam eſſe humidiorem, quippe quæ proxima terræ ſit: Saturnum frigidũ, quia diſtet à Sole. Verùm & falſa eſt ſententia, & ridicula: falſa, nanque Venus prope Solem eſt, ſicut Mars, à Marte adeò diuerſa, vt eum temperet: ridicula, cùm putat effectiones eſſe cauſas cauſarum ſuarum: vt omittam eum ſibi aduerſari, qui in ſignifero eodẽ terna aſtra quaternis coniugationibus agnoſcit inter ſe non ſolùm diuerſa, ſed etiã contraria. Caluus verbum expreſsit, ſententiam oppreſsit: ſicuti τὸ ὑπάρχον, cùm interpretatus eſt, quod adeſt. Nos rectius, quod inſtat: quod ſubſiſtit, dixiſſet T. Liuius, vt in primo, feras ſubſiſtere. ſed τὸ ὑπάρχον eſt, laceſſens: vt eſt apud Demoſthenem in oratione contra Neæram, οὐχ' ὑπάρχει, ἀλλὰ τιμωρούμενος. & mox, τῆς ἔχθρας αὐτοῖς ὑπὸς ὑπῆρξεν. Haud multum abeſt ab illo Platonis in Euthyphrone ἐπεξιέναι: nos dicimus Latinè perſequi.

Nota, τοὺς διώκειν: ἀστέρας ſcilicet intelligit. Dixit καθαρθέντας, vt oſtenderet ellebori vim. Breuitatem obſeruamus ex illis verbis, εἰ δ' οὐ: nos ſin autem.

Τρῖψις, vnde τριβάδες. Notauit genera gymnaſiorum, ἅλμα, πολυκείλω, πάλην, tria tantùm inter cætera.

Aduerte μαλακωθέντα, ſcilicet naturam, aut morbũ, aut habitũ. Nã alius dixiſſet μαλακωθῆναι.

Caluus ſententiam contraria ſententia expreſsit iucundè, πλὴν τῶν κατὰ φύσιν πόνων: ne laboret, inquit Hippocrates, niſi laboribus naturalibus. Ille ſic, cæteris laboribus præternaturalibus ſuperſedeto. Sed vocẽ addit vnam, Cæteris, vt opinor incommodius. Cùm enim dixiſſet, ſomnum, quietem, alia genera procuret: non debuit addere verbum, cæteris. Neque enim ii labores ſũt, ſed quietes, ſomnus ſcilicet, ac deſidia.

APOTELESMA. XVIII.

Si ſtellæ nullo impellente, per ſe ipſæ palantes videantur: animæ perturbationem propter curas indicant. Ergo animi remiſſione opus eſt, atque appulſione ad iocoſa ſpectacula, aut ſaltem ad ſcenicas voluptates bidiuo, triduóve. Itaque aut ſedabitur, aut in morbum incidet.

CÆSAR.

Vexari ab hoſte docuerat, nunc ſine hoſte ponit perturbationem, ſi ſtellæ vagari videãtur nullius impulſu, ſed ſuapte agitatione: ſicuti cùm vagantur ii, qui laborant lycanthropia. Indicatur igitur cauſa eſſe intus. Dixit animæ perturbationem, quoniam, vt diximus, putabant animæ affectionem eſſe mærorem, furorem, & alia talia: id quod niſi ita intelligas, nequeat cũ ſigno cõuenire. ponit curam, ſpectacula: ſed addit, aut ſedatum iri, aut in morbum caſurum: penè ridicule. Neque enim abſimile illius eſt, O Laertiade quicquid dicam, aut erit, aut non. Quare verò non appoſuit curam, quæ à morbo præſeruaret? an quia rarò admittunt medicamenta, quibus quicquam poſſint proficere? Neque enim ex anima excernitur quicquam per ea, quæ deiiciuntur. Stultè nanque dicat aliquis, excrementa eſſe animæ partem, quanquam deteriorem. Verùm vbi corpus ſimili iam affectum fuerit qualitate, tunc curãdo ipſum, tollitur morbi ſedes. Ita dixeris, ſi cum illis intelligas animum affici. Sic morbum, Erota, curant caſtigando. Ego verò cum meliori ſeculo nego in anima quicquam eſſe morborũ, ſed in ſpiritibus, vt in rebus ſpecies deferentibus. Sublatis enim humoribus ceſſat furor. ii enim quales quales ſunt, tales erũt effectiones.

Ponit differẽtiam inter iocoſa ſpectacula, id eſt, ridicula: & τὰ θεάματα ſimpliciter. Multa enim genera ſunt ſcenicarum ſpectationũ ſeria, eadémque iucunda: vt Trinummus, vt Captiui, & alia, Plutus, Ranæ, Nubes.

Dixit, πλανᾶται. Nos ad verbum, palare: indidem nanque deductum eſt Latinum noſtrum.

APOTELESMA XIX.

Quæ ſydera ex orbita ſua excidere videbũtur, ea ſi pura, ſi illuſtria prorſum promouẽt, bonæ valetudinis argumẽtum præbent: Quod enim in corpore parum eſt, id naturali circuitione poſt veſperas ad manè excernitur. Nam quæ in ventrem demittuntur, & quæ in carnem redundant, ex circumferentia omnia deciduntur.

CÆSAR.

Nũc illam explanat partem, in qua dicebat ſydera ab orbe ſuo aberrare. Et duo ſtatuit. Aut enim ab occaſu ad ortum tendunt: ea eſt illorũ rotatio naturalis aduerſus primi mobilis diurnam verſationem: igitur ſignificat parum eſſe, quod acutè demiſſum ſit: Aut è contrario feruntur. atque hoc ſequenti apotteleſmate explicabit. Nũc verò expultricis declarat vim: quæ de rebus attractis cognoſcit, ac iudicat: expelliſtque quod excretum ſit, aut à ſe, aut à ſubſeruiente ſibi excretrice. Intelligo nunc excernere, ſeparare. Addit autem motui qualitates duas: puritatem, & lumẽ. Multa pura ſunt quæ carent lumine, vt tranſlucida corpora. Nam lucem habent, quoniam tranſmittunt ſpecies: lumen non habent, quia non emittunt. De igni autem dubitatio eſt, & alibi diſcuſſa à nobis. vtranque enim naturam videtur obtinere: idcirco diximus, multa: non, omnia. Præterea illuſtria ſunt non pauca, eadémque impura. Impurum voco, quod admiſtum quippiam habet non illuſtre, vt & alia multa, & Luna ipſa: Maculoſa enim eſt, non ex luminis, vt aiunt reflexione, ſed ex diuerſitate partium. Nam quid mirum? Nónne diuerſum eſt ipſius corpus à cælo? nónne ipſa dicitur tota lumine carere? Reddit rationem ſanitatis: propterea quod à corporis circunferentia quod demittitur, purum eſſe indicatur, ſiue in ventrem recipiatur, ſiue in carnem redũdet: & quantùm quod expellitur in ventrem; & quantùm quod retinetur ad alendum, recenſuit. Dixit igitur ἐκκρίνεται: quoniam ſuperfluum eſt, nec tamen vitioſum. In quantitate peccatur, non in qualitate: purum enim eſt.

Dixit, πρωΐ: intelligit ad exortum. Is enim motus ſyderum horum eſt, quæ circa octauum ferũtur orbem. hoc autem declaratur ſequenti apoteleſmate: in quo contrarium motum explicat, cùm dicit, καὶ πρὸς ἑσπέρην. Itaque Caluus benè, ac ſcitè legit πρὸς τὸν ὄρθρον ἔχει: non vt vulgò ſcriptum circunfertur πρὸς τὸ ὀρθῶς ἔχει.

Non eſt contemnendum quo pacto illud intelligamus ἐν τῇ κοιλίῃ. Nam in ventre non fit ſeparatio eorum, quæ à cute demittũtur: ſed expultrix exigit à cute ad inteſtina: itaque ad inteſtina melius, ſcilicet ἐς τὴν κοιλίην.

APOTELESMA XX.

Quod ſi aut atra, aut obſcura fuerint, & in occidentem delata, aut ad mare, aut ad terram deuergant, aut ferantur ſurſum: morbum portendunt efficatius. Quæ ſurſum nituntur, capitis indicant diſtillationes. Quæ ad mare demittuntur, tubera in carnem deſignant eruptura. Commodè his cibi tertia detrahetur pars. Quem viuendi modũ in quartum vſque profert diem: atque interea vomet: poſtea in dies totidem tum vomitus, tum priſtinam inibit cibi rationem.

CÆSAR.

Nunc alteram partem expedit contrariam ſuperiori per motum, cùm aſtra ad occaſum deuexa videbuntur: Item per qualitatem. Atrum, inquit, aut obſcurum: atrum puro oppoſuit: propterea quod à terra nigrorem fieri putabãt: inter quos etiam fuit Theophraſtus. Terræ autẽ natura maximè diſtat à ſuperioribus. Altera qualitas directò opponitur ſuperiori commentario: quippe obſcuritas lumini.

Poſt hæc cæleſtia cum elemẽtis coniungit in motu: Nam motus aut à centro eſt, aut ad centrũ, aut circa centrum vniuerſitatis: ídque dupliciter: aut ab Subſolano in Fauonium, vt diurnus motus: aut è contrario. Præterea hîc quoque variatur tribus modis. Primus eſt, propterea quod tàm octauæ ſphæræ, quàm planetarũ poli alii ſunt à polis mundi: itaque deuexiore ſpatio feruntur. Secundus eſt eccentricorum, quorum apſides intelligimus. Tertius epicyclorum: quos fruſtra nituntur excludere Peripatetici: idcirco quia & centrum, & vniuerſum motum extra centrum terræ habeant. Nã quod aiunt, omne quod mouetur, circa ſtabile aliquod moueri: fatemur. Cùm dicunt terram eſſe illud ſtabile: negamus. Sed poli ſunt illud ſtabile, ob quod rotationes verſantur. Nam ſi terra in cauſa eſſet, qua mouerẽtur, tunc quorſum verſus contingeret, verti poſſent, in Meridiem, in Septentrionem. Et ridiculum eſt dicere, cælum non moueri poſſe, niſi ſubeſſet terra ſtabilis. Satis enim eſt habere punctũ medium circa quod moueatur. Duo enim ſtabilia neceſsaria ſunt in rotatione globi: profundum, & latum. Nam ipſe motus in longitudinẽ fit. Sicut circulus ſi moueatur, ſatis habet: quoniam profunditatẽ nullam habet punctum in media latitudine quietis ſedem. Igitur centrum mundi, eſt ſedes quietis in profundo, poli in latitudine, motus in longitudine. Si igitur hæc ſatis ſũt ad motum: vbiuis fieri potuit vt minores cæli in maioribus verſarentur. Satis enim eſt naturæ cæli, ſi neque ad centrum, neque à centro moueatur: quoniam neque leuis,

uis,neque grauis sit:itaque propter hanc naturæ rationem circa centrum vertitur: propter odorum rationem suorum, suo motu vertuntur epicycli. Ergo si per somniorum species ascendere videantur; superioris corporis notabis partes. Nam ita quoque in animalibus, siue reptilibus, siue piscibus, τὸ ἄνω, intelligit Aristoteles, totum pectus, & caput: τὸ κάτω, quæ inde in caudam, aut ad pedum ima: cùm tamen è situ piscium, pars superior videatur dorsum, & occiput: inferior autem maxillæ, ac venter: sed has pronas, ac supinas malluit ille appellare. Nã ita diuino viro visum est, nobilissimam partẽ ei parti comparãdam, vnde duceret originem: scilicet caput, cælo. Sic etiam dicimus, deiicere superflua cibi ab ore ad exitum excrementorum. A mari autem ventris indicia sunt. vnde & Latini aluum ab aluendo dictam voluêre: quanquam nos aliter suo loco. Tum quia inter cælum, & terram est: tamen à terra non indicat pedes, sed carnem, in quam tubera eruptura minitatur. Sed ita illi placuit, vt diximus: quanquam ne omnia quidem tubera terrestria sunt.

Mirum distillationes ex ascensione indicari. Nã contrarius motus est. Intelligendus est ascensus vaporum prius, mox descensus eorundem condensatorum.

Interpretati sumus, τὸ μᾶλλον, efficacius scilicet, quàm cætera. Quoniam signa excellenti prædita natura sunt, statóque motu, non temerè, mouentur: à quo si aberrarint, validiorem causam subesse putandum est.

Dixit, κομίσασθαι τὰ σπέρματα:id est comparare. verbum est agricolarum cõuehentium fruges. quo & Hippocrates alibi, & Thessalus filius in legatione vsus est.

APOTELESMA XXI.

Horum si quid in cælo insidere, idque purum, humidumque apparebit, sanitatis nota est: etenim cælitus id in hominẽ descendit: quippe anima tale cernit, quale in ipsam ingressum est.

CÆSAR.

Ponit quietem, cum dicit, ἑδράζεσθαι: ergo humorum concordiam. neque enim aut summa, aut ima petunt. Ponit calorem, & lumen, quasi formam vitæ: scilicet stellarum puritatem. Ponit materiam, & pabulum: scilicet humiditatem. Post hæc signa, ponit significatum: quippe sanitatẽ. Ponit inde rationem signi, & significati: idcirco quia cælitus descendit. Habet hoc probationem à cælorum proportione cum vita nostra. itaque iisdem vocum lineamentis, & calor, & vita, & cælorũ Deus dicta sunt, ζῆν, ζῆνα, ζεύς. Astruit postremo loco rationis probationem. Quoniã anima, inquit, tale cernit, quale à Diis immortalibus, cælesti de sede demissum recipit. diuina sanè sententia, qua demonstrat animæ cum cælo coniunctionem. Habet autem Geometricam rationem: propterea quòd à cæli circunferentia deuehuntur diuinæ illustrationes, quæ per animam perinde, atque per cognationis hospitium transeunt in res corporis elementares, tanquam in centrum lineæ.

Ἐξ αἰθέρος, ab æthere, id est à cælo. quoniã ἀεὶ θέει; semper enim perpetuã vertigine volutatur. Itaque Plato in Cratylo inde deos dictos putat: ὄντας, inquit, θεοὺς: Solem, ac Lunam. quanquã maximus ille vir paulò infelicius addidit etiã Tellurem: quæ sententiæ huic non solùm non seruiret, sed etiam aduersaretur. Neque enim mouetur tellus, nedũ vt θεὸς sit, à cursu. Quare in vndecimo De legibus castigatius est locutus: ἥλιόν τε, καὶ σελήνην, καὶ ἄστρα, καὶ γῆν, ὡς θεοὺς καὶ θεῖα ὄντα. vt priores θεοὺς dicat: terram autem θεῖαν. Assentitur Aristoteles quoque præceptori suo: qui in primo De cælo ætherem ab æterno cursu dictum vult: castigátque Anaxagorã, qui ætherem pro igni intellexerit: quid & turba literatorum, οὐδὲ τὸ αἰθέρος: & videtur sensisse Cicero in primo De natura Deorum, vbi ætherem ardorem cæli vocat. Sapientius, à Præceptore Anaxagora dissensit Euripides, qui in Alexandra dixit, αἰθέρα Διὸς δώματα. & in Oreste Helenam inter diuos relatam collocat ἐν αἰθέρος πτυχαῖς. sed Stoici summum Deũætherẽ intellexêre, vt est in quarto Academicarum quæstionum. Eundem igitur cum Ioue retur esse Chrysippus, & alium ab igni. Quare in secũdo De natura Deorum, eum vocat cælum nulla peregrina concretum natura: & in eodem, cæli complexus, qui æther appellatur: quanquam Paccuuius ætherem videatur ignẽ agnouisse, cuius amplexu aër ambiatur.

APOTELESMA XXII.

Quod verò atrum, atque impurum, obscurúmque fuerit, morbum minitatur: quanquam nõ à repletione, aut inanitione, sed ab eo, quod extrinsecus ingruerit. Citatis decursionibus curantur ij eò vsque, dum corpus, sed intra modum, dissoluatur. Compresso verò spiritu excernat, quod obuium sit. Post cursiones, spatia faciat incitatiora. victus modus mollis, leuísque esto, ad quartam vsque diem.

CÆSAR.

Cùm causæ aliæ sint intus, aliæ extra: ea, quæ intus sunt, & efficientes & materiales esse possũt: Nam vt sunt subiectæ qualitatibus deferẽdis, materiæ sunt: vt impediunt naturales effectio-

nes, efficientes erunt. Eas veteres in cōiunctas, & antecedentes partiti sunt. Nam quæ morbum antecessissent, προηγούμενα appellarūt: easdem facto morbo, coniunctas: vt peponis caro, antequam corrumpatur, & postquam corrupta sit. Recentiores, qui omnia subuertēre, vt doctiores videantur, nullam apud Galenum intelligi coniunctam causam profitentur: propterea quòd ea tum causa morbus sit. sed neq; verum id est, neque Galeno asseueratū. Morbus enim esset substantia, non accidēs. Sicut ridicule lapidem in renibus, morbum appellant: cum lapis sit substantia: effectio lapidis morbus est enim impediens, impedimentum, impeditum. Fatetur Galenus morbum esse naturæ officiorum impeditionem: Impediens est phlegma putridum. est igitur effectio putrefacti phlegmatis, morbus, aliud sanè ab ipso impediente, atque illi accidens. potest enim non impedire. Quod si idem cum illo est: ergo substantia erit in substantia: & idem à seipso abesse poterit, sine sui corruptione: vnum erit duo, & duo vnum, & idem aliquid, ac nihil. Vides bonos metaphysicos: qui si clament hæc ad medicum nihil pertinere, quid igitur litigant? quid argutantur? quare volunt mutare receptas sententias philosophorum? quamobrem non se continent in sua pellicula, quam peranguftam sanè, vbi volunt distendere, disrumpunt? Eiusdem est sapientiæ profiteri, calculum esse morbum in numero. Videamus morbi rationem, quo deprauantur naturæ officia, aut minuuntur, aut tolluntur. Ergo morbus in figura, quo figura deprauatur. in quantitate, quo quantitas: igitur in numero quo numerus. At lapis ad corpus nihil pertinet. eius enim numero, non deprauatur numerus partiū corporis: sicut sexto digito, defectu oculi: sed in via morbus est: via enim læditur. Hæ sunt causæ interiores: exteriores autē non nisi efficientium rationem obtinere possunt: vt Sol æstuationem efficit, nix gelu. Ab his morbo affici nos, vt supra diximus, olim stulti æquè negarunt quidā: quos Galenus cùm alibi, tum perpetuo commentario fusius, quàm acutius arguit. Eas appellant Græci procatarcticas: quippe quæ prostent nocituræ, etiam ante omne initium, ita vt externæ sint à principiis coniunctis ægritudini. Hasce causas dicit hic imminere futurō morbo: cuius signum sit sydus, quod non moueatur: idémque atrum sit, impurum sit, obscurum sit. Atra sūt etiam quædam splendida, non propter eam qualitatem, sed propter situm partium. Nempe ex leuore, vnde fiat aëris repercussus: vt gagates, cornu, ebenus, postquam sunt expolita. videmus etiā impura lucida, vt dicebamus: idcirco atro addidit, impurum, sordidum sanè: vtrique verò opposuit obscurum.

Difficile verò est iudicium hoc, & disceptabile. Nam quare non à causis interioribus, sed exterioribus morbus fiat? præsertī cùm sydera illa non mouentur? Respondeo: propter hoc, intus motum non esse, foris autem euenturum: idcirco quia sydera exuerint naturā suam, nitorem scilicet: ergo à causa extranea passa sunt. Nam ipsiē contrariis non sunt composita: ergo intus non possunt pati, sed extrinsecus. Ita Hippocrates, Si homo esset vnum, non pateretur, non doleret. quanquam ille laxè nimis. Nā vnū posuit pro simplici. At verò nihil simplex præter Deum: vnum autē forma facit, ex multis. quare vbi vna forma, ibi vnū. vnum igitur homo est, non simplex. Præterea ne illā quidē propositio vera est, Simplex si esset homo, non doleret, non pateretur. patitur enim elementum ab elemento: & tamen simplex est. Itaq; Galenus coactus fuit addere, non pati intus, id est, ab interna causa.

Mirum id quoque, procatarcticā statuit causam: & tamē curā mandat per corporis diminutionē: vult enim dissolui. Intelligit igitur à procatarctica interiores causas materiales motas esse.

Dixit, presso spiritu excerni τὸ πνεῦμα, quod alibi quoq; declarauimus. Impellit enim extrorsum: quoniam reciprocatio ad introrsum prohibetur. Sic inflantur venæ, atque facies accēditur. propterea dixit, πνιγόμενα. Densescit enim aliis aliàs partibus impellentibus, atq; inculcantibus.

Ἐπιγονῆς: dic tu, extraneæ rei superuentu. Caluus productionem, quo sit consilio interpretatus, nescio. ὀλίγα, minima dissolutio. nos diximus, intra modum, ex Cicerone. valde enim pusillum est, quod citra modum fit.

Erat error in codice ἀφανής: scribe ἐμφανής. nota præterea mutatam locutionem, διὰ κένωσιν: & postea dicit, ἀλλ' ἐξωθεν ἐπιγονῆς.

APOTELESMA XXIII.

Cùm à Deo accipere quippiam somniamus, argumentum est probum bonæ valetudinis. Ostendit enim, quod in corpus sese induit, purum esse.

CÆSAR.

Nunc relictis syderibus altius cōtemplatur expediens animæ nostræ cum Deo cognationē: quā sibi ille similem fabricatus est. Superius à cæli motu, à situ, à qualitate disputauit. Nūc à forma, seu quasi forma, & motore, & fine: quæ in cælo primo vnum sunt. sese nanque intelligendo, mouet intelligentia prima cælum. Itaq; & sibi finis est, & cęlo quasi forma, & corpori motor. Intelligo enim formam æquiuocè, alio modo, quā in rebus, quæ corrūpuntur. Pro forma nanq; est, quia animat. Secūda autē intelligendo primam, sese intelligit: itaque illi quoq; mouetur motu ordinario ea de causa, non violento. Spontè enim sequitur motorem primū propter ipsū. Seipsam autē intelligēdo, mouet

mouet motum ſuum, propter ſe. vtrunque autem propter primum. vtriúſque enim ille dator eſt. Nam & iuſsit vt ſe ſequeretur, & vt ſuo ipſa motu ageret. licet enim motus ſint cõtrarii ſecundũ terminos: non ſunt tamẽ contrarii ſecũdũ finẽ. Vnus enim omniũ finis, intelligere primũ mouẽs. Quare ab eius motu per vim rapi non poſſunt, per intellectionẽ ſequi volũt. Quod ſi dicat quiſpiã, duas in cõtrarias metas ſimul ordinario motu moueri non poſſe: hoc quoq; fatemur nos. Nã ſu⁹ motus planetarum primaria eſt intẽtione illis: ſuũq; orbẽ in Subſolanum quiſque mouet. At diurnus motus in eis non eſt ab ipſis, ſed à primo mouente. Neq; propterea violentus aut eſt, aut dici debet. Volunt enim ſic moueri: quia primum illum intelligũt, ſuum mouere à cuius voluntate atq; intelligentia dependent intellectus inferiores. Igitur non poſſunt primam intelligere, & nolle ipſius motum. Idem enim eſt intelligens, & intellectum. Ergo diurnum motum in ſuis orbibus volunt, vt illius eſt: ſuũm autem vt ſuum, exercent: ita & volunt moueri, quia mouentem intelligunt: & volunt mouere, quia mobile intelligunt. Dico moueri, non ipſos: ſed orbẽ, cui aſsiſtunt: & quia carent materia, & contrariè, neque tædio capiuntur, neque præmuntur labore in motu illo. Poſtremò etiam ſi eſſet violentus: qui tamẽ non ſit: vel ſic non ſequeretur, aliquãdo non deſuturum. Primùm nanq; mouens potẽtiæ eſt infinitæ. Sed infinito nihil eſſe poteſt par, aut æquale: ergo nihil cõtrãrium: ergo nihil tollens eius actionem. Quoniam autem Deus omnia eſt: intelligentiæ, vt Dei imitentur vniuerſitatem, cælum mouent, vt quo modo poſſunt, omnia ſint. Nam cælum etſi loco nòn mouetur, tamen ſitus acquirit omnes: quos omnes quanquam habet ſecundum totũ, tamen alium atque alium ſecundũ quamlibet partem habere intendit. Hæc eſt prima perfectio, propter quam ſimiliores ſunt intelligẽtiæ Deo, quàm ſi quieſcerent. Altera perfectio ab hac pendens eſt: Quoniam Deus omnium rerum efficiens eſt. Igitur hoc quoque imitatur intelligentia. Si enim non moueret, vnum tantum ageret. Quare factum eſt, vt earum quoq; motiones diuerſæ eſſẽt inter ſe: idcirco ſcilicet, vt variis ſitibus miſtæ affectiones in hæc demittentur inferiora, per coitiones, oppoſitiones, quadraturas, & alia. Diſputãt, Si primus motor infinitæ poteſtatis eſt, quare non moueat citra tempus? orbis enim finitus eſt. Præterea Ariſtoteles adducit medium pro cauſa diuerſitatis motus: itaque in vacuo futurũ dicit motum & citra tẽpus. Quare motui primi orbis, cùm nullum ſit medium, quod impediat, celerius quouis tempore mouere debuit: quod recentiores vocant, in inſtanti. Reſpondemus, motorẽ non vti ſua potentia ſecũdum ſe, ſed ad finem vniuerſitatis. Neque enim quodcunque poteſt, id facit. Si enim hoc faceret, etiam ſine motu ageret. Sed ille optimum quódque ſemper vult. Itaque quanquam eſt infinitæ poteſtatis, non tamen infinitum poteſt facere, extra ſe. Itaq; infinitum ex ſe gignit, infinitum in ſe ſpirat. Eius autem cõſilia in vmbra tantũ nobis nota ſunt. Si enim planè eſſent nota: aut ille eſſet homo, aut nos Deus. Verùm nos mancipia ſumus inueſtigationis, vt ſimus liberi comites veritatis. Quod autem Auenroës negat verum eſſe, ſitus à cælo alios, atque alios quæri, quoniã ſunt infiniti: malè ſit. Principiò falſum eſt, in corpore finito æquali, circulariter moto, partes eſſe infinitas, & ſitus infinitos ſecundum quantitatẽ, niſi in potentia: Itaq; qui ſitus negabit, quoniã infiniti ſunt in potentia, etiam motũ negabit, quoniam dimenſiones longitudinis infinitæ ſunt in potentia. At idem ſi dicat infinitos eſſe ſecundum durationem, vt aiunt, tunc ridiculus ſit. Sic enim non appeterent ſuas verſationes, quas ipſe ponit infinitas. Præterea vt verum ſit, quod falſò dicit: tantò magis eſt ſententia noſtra: propterea quòd intelligentiæ ſimilis eſſe Deo vult, qui ipſe eſt infinitus. Nam veritas quoq; infinita eſt, item bonitas, quippe Deus: & tamen is finis hominis eſt. Stultè enim dicat quis, intellectũ noſtrũ aliud agere, quàm vt ſit ſimilis Deo: etiam fœneratores, etiã tyrãni ſuis flagitiis eam perfectionem ſeſe putant adepturos. Quod autem addit idem Auenroës, cælorum perfectionem, eſſe motum, inquantũ motus eſt; quoniam ſit idem hoc de omnibus animalibus: hoc non ſoluit quæſtionem. Neq; enim demonſtrat circularis motus rationem: Neque circulariter mouentur cæli, quia circulares ſunt: ſed facti ſuêre circulares, vt circulariter mouerentur. Circularis autẽ motus quodammodò motus omnis eſt. Item habet alterã perfectionem, propterea quòd nõ mutat locũ: Quare neceſſe eſt, vt ſit infinitus quodammodò: quippe cuius neque initium, neque finis aſſignari poteſt. Motus igitur, inquãtum motus, viuentis perfectio eſt: ſed non vltima. Mouetur enim ex appetitu ad finem, aut vt euitet, aut vt conſequatur. Igitur perfectus motus perfecti corporis perfectio. Hinc ſoluitur dubitatio. Nam ſi vnus eſt finis: quare non etiam vnus terminus? Qua igitur ratione primus in Fauonium mouet, alii in Subſolanum? Multæ ſunt rationes hic. Primùm nanq; mouens perfectiſsimum eſt: ita & ſuum mouere poteſt, & alienum. Deinde eius perfectio magis appareat, ſi ſecum agat etiam contraria: tum maior multò mutatio fit, ex aſpectibus & coniũctionibus. Poſtremò ſi fuit optimum, vt Luna in duodetriginta circiter expleret ambitum dies: ſi eadem diurno motui motum ſuum ſuperaddidiſſet: non optimum fuiſſet: Maximas enim & ſummis momentis feciſſet mutationes. Quoniam igitur non eſt finis vltimus, ſed Deus finis eſt: idcirco motus non dicuntur contrarii, niſi ſitu, non autem fi-

ni. Diuersorum enim situum vnus finis. A Deo autem perficiuntur, vt voluntas vna sit, electio nulla. Nihil enim Deo par aut simile quod ad eligendum posit ei comparari. Pura natura est in intimis, vt in igne: nō potest enim nolle comburere. Pura voluntas in intellectibus cælestibus: quoniam simpliciter cognoscunt sine propositionum collectione. Media autem proportio quædam in intellectu humano: propterea quòd media quoque ipsius vis est. Nam vt informat, elementariam obtinet naturam: vt intelligit abstractorum. Quod autem Auenroes respondet ad hanc quæstionem, falsum est. Ait enim in cælo dextrum & sinistrum esse: quanquā hoc Aristoteles quoque veteribus ex Pythagoræis videtur admisisse: atque idcirco quòd primo motori dextrum, aliis sinistrum esse. Principiò si assignāt dextrum & sinistrum, ratione nostri frustra sunt. Nam qui trans æquinoctialem incolunt, quod est nobis dextrum, hoc sit illis sinistrum, atque è contrario. Sin id commenti sint ratione cæli ipsius: nihilo melius. Nam si idcirco attribuunt, quoniam animalia sunt cæli: ergo par in omnibus ratio motus: æqualiter enim animalia sunt: quare idem erit motus. sed non est. Præterea cælis aut est caput, aut non est: & si habent, aut vnum, aut duo. Nam Rotæ pisci caput atque oculi in modiolo sunt, hinc atque hinc vnus. Si igitur dextrum & sinistrū est, videtur caput quoq; esse. ergo erit in polo. esto igitur in arctico. Nā eam partē stulti in cælo supremam interpretati sunt. ergo in antarctico erunt pedes. Hoc autem ridiculum est: Recta enim sphæra est iis, quibus neuter polus extat. Necesse est igitur antarcticū quoque esse alterum caput: eiusdem nanque officii est. Ergo contrario modo trans æquinoctialem erit dextrum & sinistrum. quare eueniet vt idem corpus continuum eodem motu dextrorsum & sinistrorsum moueatur. Quod si nullum caput habeant: ergo par ratio antarctici, & arctici ad æquinoctialem. Quare idem circulus meridian' à polo ad polum esset dexter & sinister. Si enim pedes mei eodem iure sint, quo caput, & cincturæ locus æquinoctialis sit, crus sinistrum dextrum fiet, ratione pedum tunc, sicut nunc brachium iure capitis. Quibus rationibus picturas illas veterum philosophorum facilè deleuimus. Nam etiā principium illius sententiæ falsum est. Neque enim animalis, inquantum animal est, propriū est moueri per progressionem: Ostreæ enim & Patellæ quædam non mouentur: neque moueri dextrorsū aut sinistrorsum, sed prorsum: directus enim motus nobilior: breuior enim, & simplicior. Itaque sensus penè omnes in anteriore corporis parte: motus autem datus est ad appetendum, quòd per sensus captus sit. Dextrorsum autem ac sinistrorsum motus secundarius est. Motus autem est via ad perfectionem.

Si videmur à Deo donari, qui ab antiquis Διοπιάον dictus est: donúmque id purum sit: purum quoq; donū illud erit, quod sese cælit' insinuat.

APOTELESMA XXIIII.

Contrarium autem malum. insinuasse nanque sese in corpus morbum ostendit. Quare superiore ratione hunc quoque curabimus.

CÆSAR.

Attende, cùm supra morbos imminere dicat, ac nondum esse constitutos: nunc profitetur iam inuasisse, atque occupasse. Fortè propterea quòd signū ipsum prævalidū sit, quippe à Deo. Nota locutionem, χρὴ ἐν τὸν πρότερον: aut deest, χρὴ: aut, ξένον. neque verò sentias, quod aiunt, ita loqui concisè, quoniam Ionicé. nihil enim Ionibus fusius, laxiúsve, tum viuendi, tum loquendi licentia: vel vide Homerum, vel Herodoti memineris. sed quales viros? profectò facilè principes vtriúsque orationis: vtrumque verò etiā sapientē: Nam & Homerū nūquam putassem summum & physicum, &, vt tum esse poterat, theologum: nisi tam stultè de diis locutus esset. Neque enim tam vecors, támque futilis esse potuit, vt ea sic intelligeret: sed ad syderū potestates, atque officia Geniorum omnia voluit referri.

APOTELESMA XXV.

Mollis pluuia, clementi cælo, minuta roratione, sine hyberno impetu, bona est. Ex aere nanque spiritum moderatum, purúmque subiisse demonstrat.

CÆSAR.

Nunc tenet institutum ab elementis cælo coniūctis: ac primùm ab aeris affectibus. Pluuia enim aquæ affectio est, motus scilicet: item aeris, sanè à situ partium. Est enim aer condensatus, nubes, cuius humidiores partes expressæ fluūt. Quasi dicas, pluuiam esse aquam ex aere densato. Coniungit aerem cum anima: quoniam vitales auras veteres dixêre: & aer, atque anima eodem nomine dicti sunt ἄνεμοι, quippe vêtus, aer est.

Dixit, mollem pluuiam, non rigidam, non distētis tractibus, sed flexis, & interruptis. excludit enim hîc hybernos imbres. Itaq; rectè interpretati sunt, μὴ σφόδρα βρέχουσα, non multo humore. Nos, minutam rorationem.

Dixit, ἐν εὐδίῃ, cælo non turbulento. quoniam Διὸς χεῦμα καλὸν ἡ ἀδίη: quasi pacato Ioue. sic enim Latini appellant cæli clementiam, cùm sub diuo possumus agitare. Sic in X X V I. sectione propositarum quæstionum petit Aristoteles: Quare Fauonius est λειότατος, καὶ ἥδιστος: Quoniam, inquit, ἔχει κρᾶσιν ἀέρος, οὔτε θερμὸς, οὔτε ψυχρός. & subdit: ὅτι ἀποχειμάζει, ἀλλὰ οὐκέτι γίνεται

γήνεσθαι.& iterum alibi de eodem: Quoniam inquit, εὔκρατος est, facit αἰθρίαν Zephyrus. Quia scilicet est temperatus: & propterea quòd post tempestates spirat: & habet aeris temperaturam: idcirco ei conuenit cum aere, quem non turbet. Aer autem tepidus est. Teporem Zephyri dixit, sicut à Lucretio, Genitabilis aura Fauoni. Igitur & ventus flat: & is ventus εὔδιος est: & sine motu flatus non est. ergo non poterit transferri εὐδία, tranquillitas. Est enim tranquillum, quod omni vento vacat. At αἰθρία, etiam currentibus nauigiis est: vt apud eundem in XXIII. sectione: ἐνίοτε πλοῖα θέοντα ἐν τῇ θαλάσσῃ αἰθρίας καταποντοῦνται. Itaque & à vento, vt supra diximus, fit εὐδία: & cum vento, vt hic. Auram igitur mollem, ac suauem intelligimus, vacuam tempestate. Sic etiam in XXV. sectione ait: ἐν τοῖς ὑψηλοῖς τῆς εἶναι ὁ ἀὴρ διαθερίζει, ἢ μάλιστα ταῖς αἰθρίαις. Sic etiam intelligit Pollux in primo, cùm declarat εὔδιον πλοῖν. Nempe enim tepore tantùm nauigamus, nec sine aura penitus. Itaque contrarium agnoscit Aristoteles τὸ εὔδιον τῷ χειμερινῷ: tum propter motum turbulentum, tum propter frigus: vt in XXVI. sectione, αἱ ἐσπέραι εὔδιοι, εὐδιεινὸν σημεῖον: αἱ πρωιναὶ ψυχραὶ χειμερινόν. In eadem quoque, τὸ χειμάσαντος, opponitur τῷ εὐδίᾳ. Et alibi, ὁ ἀρκτικὸς ἐργάζεται ταῖς αἰθρίαις. & mox, εἰ τὸ ἐν τῷ χειμῶνι μὴ φαίνεσθαι. Xenophon in Venatorio, pro tepido: ὅταν μήτε ψῦχος, ἐν εὐδιειναῖς, ὅταν δὲ καύματα, ἐν παλαιοῖς. Quare non rectè interpretatus est præceptor meus, magn⁹ ille vir Leonicenus, quem equidem honoris causa nomino, Hippocratis illud ex Aphorismo: χειμὼν νότιος εὔδιος: austrinam hyemem, serenam: credo cùm εὔδιον Fauonium legisset, & apud Plautum, eundem serenum, sic transtulit. Nam ille in Mercatore sic scripsit lepidissimo Trochaico: Hic Fauonius serenus est, hic Auster imbricus. At verò si pluuia hyems est: qui fiat vt sit serena? Hoc primus doctissimus Manardus monuit nos. Neque enim in diebus varietatem, sed constantiam malitiæ toto temporis tractu indicauit. Quam varietatem festiuo admodum verbo significault Hippocrates in primo Letalium contagiorum, particula secunda: & appelauit μεταβροπίαν. Sed illic νότιον cùm dixisset, humiditatem ostendit à vento: id enim significat, νότιος: ideò addidit & teporem, εὔδιον: vnde εὐδίελος apud Homerum, apricum interpretantur: quod suauissimis verbis circunscripsit diuinus Poeta.

Et stabula à ventis hyberno opponere soli
Ad medium conuersa diem.

Itaque αἴθριον, τὸν ἰλάσθειρα νότον dixit Aristoteles: τὸν δὲ μέγαν, νεφώδη. Neque verò malaciam significauit, vt putabat Manardus. nam etiam cum aura est εὔδιον. Malacia, vt omittam de mari tantùm, non de aere dictam: non solùm aura, sed omni motu vacat. Itaque in quadris Lunæ in mari malaciam intelligas, cùm nullo mouetur impulsu. Inde legas in historiis, malacia immotas naues, quæ omni essent vento destitutæ. Potest igitur εὔδιον, etiam subnubilum tempus esse, si vento valido, aut tempestate vacet. Nam in αἰθρία quoque pluit: at sine nube non pluit. Mirum igitur quo pacto & Leonicenus pluuiosam fecerit hyemem, ac serenam simul: & Caluus hîc in serenitate pluat. Signatè dixit, ὕδατι παρὰ τὸ ὕειν. Aquam enim pluuiam significat prima, & propria origine sua. Sic distinguit Aristoteles in iisdem libris quæstionum, τὴν θάλασσαν ἀπὸ τοῦ ὕδατος.

APOTELESMA XXVI.

Huic diuersi imbres, largi scilicet, hyemales, ac procellosi, cum aqua sordida, ab insimato spiritu morbum prætexunt. Modico cibatu ales omnes hos.

CÆSAR.

Opponit τῷ ὕδατι, τὸν ὑετόν: sed ἀκυρολογικῶς. Sic enim τὸ σφόδρα opponitur, τῷ μαλακῷ: sic duo altera, τὸ χειμῶνα, τῷ μὴ ὄντως: & τῷ ζάλην, τῷ μὴ σφόδρα ῥίγηδες.

APOTELESMA XXVII.

Indicia, quæ cælestia intentent nobis, his iudiciis obseruare, hisque consiliis victus inire oportet rationem. Tum Dii immortales secundis in rebus supplicationibus adeundi, Sol, Iupiter cælestis, Iupiter opulentus, Minerua, Hera, Mercurius, Apollo: in aduersis ad Deum iram auertendam, Tellus, Heroes incommodorum auerruncatores.

CÆSAR.

Epilogus à cælestibus, addito elogio pietatis. Dixit, indicia: Dixit, iudicium: Dixit, consilium: postremò, curam eámque duplicem: alteram ab humano auxilio, alteram ab ope Deorum immortalium. Duplex autem Deorum genus prisci commenti sunt: alterum propicium, vt Iouem: alterum noxium, vt Veiouem: ita Diræ canuntur à poetis, Sophocle, Seneca, Euripide: item Catullo in Argonauticis, à Marone ad Battarum, ab Elisa aduersus Aeneam, à Cambyse contra Persas, ab Horatio in Canidiam. Huiusmodi sunt Erinnyes, & Febris, & Robigo, & Sūmanus, & alia mōstra ridiculæ vetustatis. boni autē Dii n, Dii Magni, Dii nouēsiles, Dii penates, Dii semones, Tutan⁹, Redicu

lus, & aliæ ineptiæ. AEgyptii quoq; plantas, Deos reges: duodecim signa, Deos consiliarios appellarūt. eius rei rationem alibi diximus. Mirum Apollini vota concipere: Aesculapio authori gentis suæ, nulla: item neque Nocti, neq; Somno, cùm vtrique diuini sint à priscis habiti honores. Soli autem supplicant: propterea quod occultarum rerum index est. Nam hoc quoque fuit in more positum, vt exorienti Soli somnia narrarent: id quod etiamnum docet nos Sophoclis Electra. Solem igitur ponit tum propter hoc, tum propter lumen: author enim sensus visionis est. Iouem, propter vitam. Mineruam, propter intellectionem; ex Iouis nanque vertice nata est. Mercurium, propter Genium. animarum enim ac geniorum, & comes est, & euocator: vnde πομπαῖος dictus est: tum idem Caduceo somnos dat, atque adimit: viarum index est. Apollinem, propter somniorū coniecturas. Terram, quoniam Nox somniorū mater, eius vmbra est: itaq; dicta est abdere arcana sinu suo: vnde somnia ab inferorum recessu duabus mittūtur portis. Heroas, quoniā virtute cælum meriti sunt, expiato orbe nostro monstris. Quare in pauoribus, & miraculis exclamabant, Ἡράκλεις: propterea quod esset ἀλεξίκακος. Tales & diui fratres Gemini, in tempestatibus. Idem quoque numen in vtranq; partem acceptum est additis cognominibus diuersis, γαιήοχος, & ἐννοσίγαιος. Item Apollo à perdendo: cuius sagittæ essent pestiferæ. Idem παιὼν, à medicando, quo cognomento ei acclamatum est, cùm à serpēte Delphos liberasset. Heroum autem cultum sacrosanctum fuisse tum alibi legimus, tum apud Philostratum. Est & in Vrania Herodoti scriptum idem, in responsione Atheniensium ad Alexandrum Mardonii legatū. Definit Lucianus Heroem, ex Deo & homine compositum. Athenæus eorum vim in vndecimo declarat, terribilem, sed magis noctu, quàm interdiu. Plutarchus in Romanis dicit Græcos in nouilunio Diis supplicasse primo loco: secundas preces concepisse Heroibus & Dæmonibus. Item primum poculum fuisse Deorum: secundum, Heroum. Plato μέγιστον δαίμονα τὸν τοῦ παντὸς κυβερνήτην appellauit. Plutarchus in Hellanicis ὑποχχαύστρια, festum apud Solos vrbem recitat: quem diem solennem agerent in Mineruæ honorem auerruncationis ergò. Sed & Timæus Locrus in libro De natura, δαίμονας παλαμναίους, καὶ χθονίους, καὶ ἐπιτίμας tradit. Expiationes autem illæ, postulationes ab antiquis vocabantur. Mirum, verò & id, cùm Terram posuit, Vestam præteriisse: sed eandem putauit fortasse. At Plotinus in libro secundo De quæstionibus animæ, Terræ animā, Vestam interpretatur.

Iouem, cælestem cognominat: quoniā aliis quoque numeris inuocabatur. Labradæus, in Caria, à securi, quo nomine id telum eorum voce appellabatur. Agoræus, cui vota concepit pro Socrate puero pater Sophroniscus. Fuit & Policus, ex Pausania, & Plutarcho qui etiam βουλαῖον recenset in commentario εἰ πρεσβυτέρῳ πολιτευτέον. Fuit Pappæus apud Scythas, ex Herodoto. Fuit Trophonii delubrum: item Aenesii apud Strabonem in nono: Lycæi in octauo: item Liberatoris, Hospitalis, Limitaris, si Hercæū velis dicere: Olympii, Tonantis, Feretrii: Imperatoris, in sexta actione in Verrem: vbi etiam ὀρείου Græca interpretatio est. μειλιχίου mentionem facit Thucydides in primo, cū veneratione maximæ festiuitatis. Pausanias in Atticis agnoscit Aphesion, propter Aeaci sacrificium quoddam: idémque πανελλήνιος. declarat fusius causam in Corinthiacis, vt pluuiam eliceret. At nos aliam ob rationem, Elicium. In Corinthiacis item χθόνιον, quem nos Ditem, & Summanum: cui etiam sunt fulmina attributa. Alterum ὕψιστον: nos hunc optimum maximum: quæ erant propria Capitolini, vt ait M. Tullius. Capitolini facit mentionem Pausanias ibidem; sicut in Eliacis, Impubis: Quem nos Anxurem, quoniam esset ἄνευ ξυρίδος. In eodem libro est, ὅρκιος. Est in Alexandra Lycophronis Iupiter φύξιος, cùm alibi multis locis, tùm apud Strabonem libro nono, Iupiter σωτὴρ, quem M. Tullius in actione quarta in Verrem negauit vnico Latino verbo exprimi posse: Verùm ille, vt suo loco diximus, seruiuit causæ. Nam cùm vellet Verrem premere criminis magnitudine, exclusit eā vocem à Latina potestate. Verùm in ea oratione, quæ inscripta est in L. Pisonem, seipsum, qui patriæ salutem dedisset, cōseruatorem appellauit. in tertio autem De finibus, salutarem, cuius in tutela sit salus. Seruatoris quoque Iouis templū memorat Plinius in libro XXXIIII. Hippocrates etiam κτήσιον hîc vocat: Statorem Caluus pessimè est interpretatus. Nam Stator Iupiter à Romulo primùm est nuncupatus, qui exercitum stitisset à fuga: qui fortasse sit idem cum Ioue Statiuo Plinii libro XVI. at verò κτᾶσθαι possidere est. Ctesii Iouis meminit Plutarchus in libro De fœnore: Iupiter, inquit, Ctesius vix eorum opes seruet, qui sumunt fœnori. Ergo in ταμιείοις eius simulachrum statuebant, vt ait Suidas. quæ vox, cùm & ærarium, et cellam significet promptuariā, ad penū potius respexit Anticlides in libro vndecimo Athenæi, cùm Cadiscū ornat lana candida, vt sit pro signo Ctesii Iouis. Nos opulentum ex Plauto interpretati sumus. Mineruam autem cognominem illi, Heram: Quoniam, Hera fortunæ nomen est, vt legimus apud Ennium. Post somnia prodigiali Ioui rem diuinā facit Plautus in Amphitruone.

Galenus his elementariis iudiciis, alia addit similia: ignem accensum videre, ob flauam bilem: fumum & caliginem, ob atram. pluuiam, ab humore frigido, liquido: glaciem ac pruinam, de pituitā gelida.

APO-

APOTELESMA XXVIII.

Quæ verò in terris functiones exercentur, eæ quoque ad valetudinem conferunt dignoſcendam: vt, acutè videre, audire: firmè ambulare: inoffenſe, ac ſine metu currere: terram quoque intueri ſolutam, benéque cultam: arbores germinantes, fructu grauidas, ac mites: amnes temperato labentes curſu, aqua lympida, ac quanta ſatis ſit: Item fonteſque, puteíque valetudinem bonam monſtrant ſomnianti: ciúſque corpus pro ſuo modo, & digerere, & admittere, & excernere.

CÆSAR.

Relicto cælo demittit ſeſe ad corporis officia, quæ hic agnoſcit duplicia: altera, quæ corpori debeantur, vt currere: altera quæ ciuilibus negotiis propter corp⁹, vt agricultura: quæ vtraque vnico ſimul apoteleſmate executi ſumus: quoniã ipſe vtriſque item ſimul apoteleſmate ſequenti contraria ponit.

Quæ hic dicit clara ſunt. Memor quoque præceptoris Galenus fuit, cùm dicit, læuitatẽ corporis inoffenſo curſu ſignificari.

Dixit, προσημαίνει καὶ τὴν περὶ ὑγίειαν: non quòd futuram ſignificet ſanitatem: ſed quia ſigna præcedunt ſanitatem: non quidem natura, non tempore, ſed medici intellectione: cui ſi narres ſomnium, indicet ſanitatem, quam ſomniis præſcriptis agnoſcat.

Dixit, λείην τὴν γῆν, ſolutam ſcilicet, nec pertinacibus glebis inæqualem: ſic poeta, Reſolutáq; terga. Indicia trium rerum ponit in ſanitate, περιόδου, προσαγωγῆς, ἀποκρίσιος. Per περίοδον, intelligit ἀνάδοσιν, id eſt, digeſtionem, quæ per motũ iudicata eſt. Per προσαγωγὰς, tranſmutationem, & vnionẽ, quæ ſignificata eſt per fruct⁹ mites: Per ἀποκρίσιος, ſuperflua excernẽtis animæ vim: ea declaratur, vbi dicit, puram aquam, & quanta debetur. Omiſit coctionem; quæ tamen ſcitiſsimè ab arborum fructibus potuit indicari. Diuerſa nanque πέψις, & ἀνάδοσις: vtranque tamen recentiores digeſtionem vocant minus aptè. Intelligit autem τὴν περίοδον, ἀνάδοσιν: quoniam ſucc⁹ ille circũfertur, vt mutetur in corpus: digeſtionem interpretati ſumus nos, ſecuti Ciceronem, qui Attico ſcribit ſic: vt mea mãdata digeras, id eſt, ſuo quóque tempore, ac loco exequare. Itaque apud Celſum intelligas, quod Galenus διαφορεῖν, & digeſtiuum διαφορητικόν. ſic enim ſcripſit in libro quinto, capite duodeuiceſimo: Sed quædam digerunt materiam, quædam extrahũt. Nam reſolutio fit per digeſtionem. Oportet enim, quod coit, aut coierit antequã reſoluatur, diſpertiri. Hoc paulò pòſt dicit ipſe, Reſoluenda aſtricta, mollienda dura, digerenda quæ coeunt. Sic enim componit contraria inter ſe, reſoluere compacta, emollire dura, diſpertiri vnita. Prius enim diſſoluuntur, quàm reſoluantur. In malagmate Polyarchi hoc, & haud multò pòſt in Medi malagmate. Eodem ſenſu, in libro ſecundo, capite quartodecimo, Aut molliendum, quod induruit: aut digerendum in eo, quod copia nocet: aut alendum id, quod tenue & infirmum eſt. Non eſt dubium quin intelligat διαφορητικόν. Sic enim ſcribit paulò pòſt, Vſque ad cutem digeſtione quadam relaxatum penetrat. Fricatione enim laxatur cutis, cum fieri vis digeſtionem. Sic alio verbo ſimillimo eũdem vſum veteres expreſſère, vt Terentius, Differor doloribus. Et Vergilius, Nubila differt. Sic idẽ verbum alia compoſitione in Menæhmis poſuit Plautus, Veſtes degerit: id eſt, defert: quod ineptiſsimè & interpretati ſunt, & confudère cũ verbo, dego. Idem Celſus in tertio, capite quarto dicit, Vbi corpora plus reſoluũtur, refici frequentius debere: quare, ait, celerius cibus dandus eſt in morbo, qui plus virium aufert: itémque in eo cœlo, quod magis digerit: id eſt, reſoluit. Ita Plinius in libro viceſimo ſexto, capite vndecimo, Cruditates, quæ nauſeam faciunt, digerit betonica: id eſt, diſcutit. Nam idem aliud intelligit, cùm dicit, concoctionem adiuuari: aliud, cùm dicit, cruditatem tolli: vt in libro viceſimo ſeptimo de abſynthio: Concoctiones adiuuat, cruditates detrahit. Cruditas nanque ſequitur cõcoctionis defectionem. At barbari noſtri his ex locis videntur accepiſſe concoctionis ſignificatum: cùm putarent ſuper ſtomacho tantùm intelligi. quod etiam ex Seneca in prologo declamationum elicere potuère: cuius verba ſunt hæc: Nec patiebatur alimẽta per ſtomachum, per ſomnum, quietémque æqualiter digeri. Cùm idem Celſus in primo multis locis, in tertio non paucis, in aliis libris aliquot, concoctionem dicat, non digeſtionem.

Hic fontium commẽdat viſionem. At infra apoteleſmate triceſimoſecundo veſicæ vitioſæ argumentum eſſe prodidit.

APOTELESMA XXIX.

Contrà, diuerſa ab iis noxam prædicant. Si viſus, ſi auditus impediri videatur, caput ægrum indicant. Matutinæ huic deambulationes inſtituendæ, præſertim à prandio: obſeruata priori viuendi ratione. Quod ſi crura malè habeant, vomitu materia detrahenda erit, & priſtinis victitandi legibus addẽda luctandi exercitatio. At ex terræ ſqua-

lidæ visione, impuram esse carnem coniectamus. Itaque post exercitationes, multùm est deambulandum.

CÆSAR.

Quemadmodum supra, duo erant capita ad sanitatem ex officiis rectis corporis, & ciuilibus: ita hîc duo contraria. Et corporis morbos in duas diducit partes: in superiora, per caput: in inferiora, per pedes. Vtrãque curã per diuersiones fieri iubet. Nam capitis morbos, per deambulationem: pedum vitia, per vomitum. Ita Galenus scripsit, quendam somniasse lapideum sibi factum crus: atque ita ei crus fuisse solutum eo morbo, quem Græci vocant paralysin.

Altera pars secundæ respondet parti. Supra dixerat, terram leuem, solutam, bene cultam: nũc squalidam, incultam, asperam. Signum hoc attribuit carnis impuritati. Quoniã vti dicebamus, caro, sãguis coctus est. Fortasse verò quispiam festiuus ossiũ potius accipiat indicationem. Sicciora enim sunt, & plus habent terræ. Terræ quoque officium præstare videntur: stabilitatem scilicet, ac firmitatem. Itaque in Timæo identidẽ igni cocta, & aqua extincta sunt. Possit respondere, ossium principium à semine esse, quorum materia sit: semen autem aeris referre naturam. Verùm sic nunc esto, vt voluit.

Caluus existimauit, τὸ τραχεῖαν non esse terræ epitheton: sed arteriam, quàm tracheam vocãt. Ita malè confudit: capita nanque visus impedimenta ponit: deinde tracheæ: tum crurum. Rebatur enim omnia à corpore. At enimuerò quare ab arteriæ læsione carnis læsæ sit indicium? Ex carne non constat tota: carnis neque causa, neque effectio est: non ipsi caro seruit, nõ ipsa carni. Sed suæ gẽtis more locutus est Hippocrates, quemadmodũ & Herodotus in Melpomene: ἔστι ἡ κατάλειχθεῖσα πᾶσα πεδιὰς πτγὴν, καὶ βαθύγαιος τόδ' ὑπὸ τούτου λιθώδης τ' ἐστὶ, καὶ τραχεῖη.

Neque rectè dixit idem, ἀπνευστεῖν, cõuellito: sed auellito, aut reuellito.

APOTELESMA XXX.

Steriles arbores humani seminis declarãt corruptionem. Si frondes cadere videantur, ab humidis ac frigidis impendet temperamentum: sin frondosæ sint & fructu careant, à calidis, & siccis. Ibi igitur victus siccus, calidúsque esto: hic frigidus & humidus.

CÆSAR.

Supra à terra, nunc à terræ officiis triplicem docet sterilitatem. Genericam, foliorum scilicet, ac fructuum: cùm dixit, ἀκαρπία, τὰ ἄφορα τῶν δένδρων, ostendit. Alteram frondium tantùm: cùm dicebat, φυλλορροοῦντα. Tertiam fructuũ tãtùm. Nam nisi, ἀκαρπία, genus sit vtrunque complectens, ineptè iteratò poneretur, ἄκαρπα. Aut igitur non potest euitare: aut verbi ambiguitate vsus est, quam æquiuocationem vocant: vt ἄκαρπον etiam de frondibus intelligatur. Vtrũque autem comparat semini somniantis: nimirum defectũ generationis. Quare colligemus hîc quod vulgò videmus: quódque in libris septem De semine genitali diximus, Virtutem informatricem etiam perfectis in corporibus esse. Nam & ramos nouos fundunt, & fructus annuos: quædam etiam biferæ sunt. Theophrastus autem cum dubitabat, partésne plantarũ dici mererentur frondes, quæ deciduæ essent, abesséntque, & adessent, sine totius interitu: rectè fecisset, si sic nos monuisset.

Duplicem verò assignat causam: Frondium defectũ ab humidis & frigidis: Hyemis enim appulsu cadunt folia. Fructus defectum à calidis, & siccis: Quoniam deficiente humore, calor fructus conficit. itaque syderantur. Verùm, vt certius dicatur, à calido & humido tàm frondes, quàm fruct⁹ proueniũt: à calido & sicco exuguntur: à frigido & humido putrent ac decidunt, Ergo notabis foliorum casum, non defectum. Cadunt autem à frigore omnino repercutiente subeuntem succum, quominus exeat in extrema planta per petiolum, aut propiores venas. Hoc autem lõgè melius à Theophrasto in primo De causis enarratur, fæcunditatem neque à frigido fieri, neque à calido: sed à calore temperato: Stultè enim arbitratos esse priscos, naturam calidissima animantium genera in locum frigidissimum, quem colerent transtulisse: puta pisces, quò duo extrema temperatione quadam coirent in statum vitæ. Empedoclis fuit opinio hæc. Sed multæ plãtæ calidæ in aquis proueniunt: multæ frigidæ in arida. Illius generis persicaria, malobathrũ, acorus, siue ille noster sit, siue quem aromaticũ calamum vocant falsò. Huius ordinis hyoscyamus, mandragora. Quare non ab elemẽtis accipiendæ sunt rationes, sed à formis. Formarũ enim omnia plena sunt: ac de potentia materiæ eliciuntur à tribus rebus inter se ordinatis: ab agente propinquo, quæ est virtus informatrix: ab agente primo, qui est primus motor: ab agẽte medio coniungente vim rei purissimæ, scilicet motoris primi, cum vi rei minus puræ, scilicet animæ informatiuæ. Itaque Auenrois quoque pessimè causam propofuit, propter quam calida in locis frigidis gignerentur. In quinto nanque libro Emendatæ medicinæ assignat, aut densitatem corticis, aut quia sub terra submersæ sunt, quare ab aere frigido aut calido non attinguntur. Verùm & falsæ sunt, & à philosophia alienæ. quasi verò tamarindi qui oriuntur in terra Arabia, aut sub terra sint conditi, aut cortice contegantur. Tum autem calamus iste noster aromaticus iuxta fluuium Tanaïm nascitur palustribus tractibus, & propter Vollam flumen, calida planta sanè, radice rara,

ac soluta,& quæ,cùm extrahitur, humoris plena fit, Air vocant incolæ, & nomine alio, Bostuorce. Quod si aqua ipsa,quæ elementari natura gelida est,in terris calidis,atque etiam exustis reperitur:quare ibi non erunt res,quæ ex ea ita componantur, vt eius quam plurimùm possideant? Nam si omnia vbique quatuor elementis constant: quid prohibet certam formã cognatam sibi elemẽti proportionem, & quærere,& accipere? Aut qua ratione locis dulcibus lupinus nascitur amarus:beta uerò salsa, lapathum acidum? Neque enim calida in calidis nascuntur locis, quoniam calida loca sunt: sed quia plantæ illius forma ibi est. Quod si calida planta propter loci calorem, calido in loco nasceretur: omnia calida omnibus in calidis euenirent. Itaque, ne illud quidem, quod aiũt philosophi, verum est, Omne simile à simili cõseruari loco. Intelligo similitudinem elementarem. Nam similitudinem proportionis necessariam asseueramus loci & locati. In qualitatibus autem manifestis aliter inuenias. Inter pisces inuenias quòd sit venenum calidissimum: vrtica vrit, scolopendra, alia multa, pastinacæ vulnus viperinũ morsum æquat. Præterea iidem pisces aliqui, vt mugil, solea,& in mari degunt, & in fluuiis: illius aqua salsa, calida, sicca: horum contraria. Quæro exemplo ridiculo rem bene feriam: Asinus cuiusnam sit tẽperaturæ? Nam si calidæ, quare non resistit frigoribus? si frigidæ, quare frigidis locis moritur? Neque enim in Scythia viuere animal illud aiunt, propter hyemes. Non extat caloris aut frigoris causa, cur noxiis bestiis Creta careat: lupum in Britannia nullum esse, importatum interire. De lepore, mustella, atque aliis satis multa Ælianus, Plinius, Aristoteles. Quæ qui omnia per elementorũ qualitates metiuntur, elementares sunt ipsi sanè. Maxima tamen rerum pars cum locis, ac temporibus ineunt societatẽ. Sunt enim fœdera quædam, ac sequestræ pignorum coniunctionúmque naturę, aut ipsæ formæ, aut à formis.

APOTELESMA XXXI.

Fluminũ mutata facies sanguinis motum repræsentat. Plus iustò tumidi si fluant, excessum: si minores, defectum agnoscas. Largiore victu his opus est, illis parciore. Turbulenti perturbationem signant. Restituetur puritas cursu, ac deambulatione postquàm spiritus, contentione motus fuerint excitati.

CÆSAR.

A terræ partibus nunc: est enim gremium liquoris terra. Sicut igitur ex decocto sanguine caro fit, sic à terra carnis accipit indicationem, ab aqua sanguinis: propterea quòd eadem ratione crassescens aqua, limus fit. Non malè respondet hoc Pindari sententiæ, ac Thaletis iudicio, qui aquam rerum omnium putarint elementum. Puto illi eam fuisse pro materia prima. Si quidem vti densescit aqua, terra fit: rarescens, euadit aer: quemadmodũ in nubibus patet. De igni poterat dubitari: idcirco quia asymbola inter se sunt: vt nõ pessimè potuerit ab illo pro forma poni. Igni nanque & crassescit aqua in salem, & soluitur in exhalationẽ. Verùm haud ita est. Etenim sal neque aqua est, neque ex aqua tanquam totum ex toto: sed tanquam ex toto pars in potẽtia: quæ per ignem, aut solem ab aliis partibus in aqua separetur.

Fluminum mutationem ponit variam: ab eorum motu, motum sanguinis: à motus ratione, tantundem: excessum, ex redundantia: defectum è subsidentibus: postremò à turbulentia, imparitatem.

Αἵματος περίοδον, motum: vt in febribus accessionem: circuitum Caluus cùm dicit, fideliter, nõ plenè explicat. Neque enim circunducitur sanguis, vt περίοδον impleat significationem. Nam in febribus idcirco dicitur περίοδος, quia reuertitur paroxysmus: quasi circunductus ob diem purum, & vacuum à morbo.

Ἀνακινεύμενα, intelligit humores.

μὴ κατὰ τρόπον, Caluus optimè, si flumina non solito fluant modo. At Hippocrates, γινόμενοι, dixit: nõ ῥέοντες: id est, egressi à communi instituto: sic non solùm motum comprehẽdit, sed etiam faciem turbulentam.

APOTELESMA XXXII.

Fontium, puteorúmque visiones, Flatibus affectam vesicam declarant. Quamobrem vrina cienda erit, vt educantur.

CÆSAR.

Apotelesmate duodetricesimo commonefecimus nos, quemadmodum Hippocrates hoc sub loco super fontium somniis aduersatur: quare hoc vt tollamus, intelligã hîc impuros fontes. Attribuit iudicia, & rei, & loci. Flatuũ scilicet, & vesicæ. Ac loci quidẽ indiciũ sumpsisse videtur: propterea quòd fontium, puteorúmque ortus ima in terra sunt: sicut vesicæ in corpore, vnde liquores educantur. Quam ob causam Flatum potius, quàm humorem ascripserit, mihi nondum constat. Scilicet putarunt priscorum quidam, fontes, venásque alias subter terram densatis flatibus in aquam coire, tum fluere. At sanè perridiculum sit, Nilum totum in quem nulli amnes demittunt sese, tam longinquo, tam pleno ferri cursu, cuius parens sit flatus nescio quis. Istrum quoque qui viderit, eúmque è vento fieri putarit, eius profectò sententia è vento fit. Multas alias causas æquę

frustra commenti sunt, nihilo verò meliores. Vna tantùm vera est, Aquam terrámque simul vno globo inter se subeuntes, circa idem pactũ esse, sed non æqualiter. Aquam enim terra operiret. Neque verò detectã Dei iussu dices ita, vt illius iussus huius naturæ aduersetur. Neque enim aliud Natura est, quàm iussus Dei, quo rerum series, effectiones, cõiunctiones, separationes, mutationes, ritè, atque ordine perficiũtur. Naturam igitur illam illi induit Deus suspensionis ita, vt eius esset propria. Contra hanc sententiam litigant sic: Nullum, inquiũt, violentum, perpetuum. Igitur si terra non æquè à suo pũcto medio distat, aliqua molis suæ parte ruat aliquando. Principiò ex sacris libris nostris non solùm concedimus, sed etiam profitemur. Deinde ne philosophi prodi sese vociferentur, naturalia adducemus argumenta. Primùm dicimus verũ esse, & ruere multis locis, atque à mari absorberi terræ partem sæpe. Præterea cùm terræ ambitus æqualis non sit, quippe tot montibus extantibus ipse sibi dissimilis est: igitur extra naturam suam sunt partes illæ. Neque enim locũ suum adeptæ sunt: quare ruent itẽ. Ad hæc, pars summa terræ in suo loco non est: itaque violenter ibi tenetur. Ergo quid inquient? aliquando centrum petituram? Nugæ. Satis enim est habere proportionem loci. Quod si rupes extant, & tamen incommodant habitationi, multò commodius consultũ est ab eadem natura, vt cauernæ in sinu terræ sint, in quas aqua recepta relinquat locum habitationi. Aqua enim imum punctum medium non petit, sed sedem suam, vltimæ illi proximã scilicet. Neque enim si terra aboleretur, relicta aqua, cõpleretur ab aqua terræ locus, nisi propter vacuum: quippe aqua non est maximè grauis. Motus autem, & τὸ ποῦ elementorum habet inter se proportionem. Nam vt aër supra sua loca non ascendit: sic infrà sua non descendit aqua. Neque tamen propterea dicitur aquæ motus esse tanquam corporis misti ex graui, & leui: sed suus simplex simplicis: leuis, si terræ cõparetur: grauis, si aëri. Igitur extra suum locum aliqua pars cùm sit, eò tendit, trudítque alias partes, quæ ibi sunt: ex obiectu imi terræ globi repercussæ resiliunt in superficiem terræ. Aqua igitur quæ ad littora alluit, non operit ea, quoniam ascenderet: sed petit caua terræ, vt suo loco potiatur: eo pondere, suas ipsa partes, quæ imę sunt, ita premit, vt per inania terræ ad superficiem faciat resilire. Nam quanquam in Mechanicis ostendimus, non salire altius aquã per fistulas, quàm ea sit pars, vnde ducatur: tamen si organis prematur puteus, eliciamus multò altius, quàm ipsa organa sint. Ita tota maris moles organi vicem obtinet, prævt ipsi fluuii fontésque sunt. Proportio igitur ponderis cõpensat defectum altitudinis: qua ratione fit, vt compressa emicet. Atque hoc quidem quanquam violentum videtur esse, à principio tamẽ naturali pẽdet, propterea quòd & mare sedem suam petit, vrgétque ipsum sese: & aqua natura leuior est, quàm terra. Quid igitur mirum, si quemadmodum aër ab aquæ superficie remeat sursũ versus: ita aqua à solido terræ globo repulsa resilit? supérque fertur eas, in terræ partes, quas, nisi extarent inæqualiter ab orbe æquali, operiret?

APOTELESMA XXXIII.

Mare fluctuabundum ventris morbos nuntiat: Qui leuibus, mollibúsque deiectionibus sunt tollendi.

CÆSAR.

Mare fluminum parens est: venter, eorum quæ in vesicam dilabuntur: crassum retinens, vt expellat: quod liquidum est, eò per venas deferri patitur. Itaque Hippocrates in libro De humoribus, ventris officium terræ muneri comparat: Huius, arboribus alendis: illius, animalibus.

APOTELESMA XXXIIII.

Terra, aut domicilium si moueri videantur: homini sano languorem portẽdunt, ægrotanti sanitatẽ atque præsentis status mutationem. Sanus suæ consulet valetudini: si victum alium præscribat sibi, primùm vomat: deinde pauxillo cibo reficiat se. Totum nanque corpus principiorum mouetur ratione: Aeger autem nihil mutabit. mutatur enim ipse tunc ex eo, in quo est.

CÆSAR.

A mari quæ portenderẽtur, ostendit: nunc ab effectione maris. Terræ nanque motus non solùm à flatibus, verumetiam fit à fluctibus subterraneis: vnde nomen Neptuno ἐννοσιγαίῳ. Cõstat id etiam historia, duabus Achaïæ vrbibus Elice & Buri absorptis mari post terræmotum. Terra igitur natura stabilis si moueri videatur: nimirum præsentis status ostendit mutationẽ. Ergo sanis morbum: ægrotantibus sanitatem. Terra autem mater & principium vitæ. Facetè autem dixit domicilium. Sic etiã appellat corpus nostrum Plato, & eius imitator Cicero in Catone.

Α'πὸ τῶν ὑπαρχόντων. à principiis: id est, ab iis qui intus sunt, humoribus. Quare eos mutari oportet. Caluus falsò putauit, τὸ κινέεται, purgari, & euacuari corpus. Nam Hippocrates reddidit rationẽ, propter quam vomitu debeant euacuari & victu attenuari. Quia, inquit, pro eorum modo, quæ intra corpus sunt, variatur corpus. Et addidit ἅπαν, vt ostenderet maximam vim principiorum: ex quorum pusillis momentis maximas fieri mutationes rectè dixit Aristoteles tũ alibi, tum in libris de generatione animalium.

APO-

APOTELESMA XXXV.

Maris, aliarúmve aquarum diluuio terra obruta, morbum significat. Multus quippe humor in corpore inest. Vomitu, atque inedia, tum laboribus, præterea siccis curãdi sunt cibis. Post hæc per gradus paulatim pristina victus repetenda lex est.

CÆSAR.

Nempe redundat, si obruit, atque etiam impedit officia naturalia. Gen⁹ morbi obiicit primùm, deinde speciem. Ab aquæ conditione intelligas ὑγρασίαν: vt nõ solùm humorem accipiamus in genere: cuius appellatione etiam bilis calida, & sicca continetur: verùm id quoque, quod & actu, & potestate humidum sit.

Mirum, vomitum toties indicere: nulla temporũ, ætatum, habitudinum, consuetudinis, regionis habita ratione. Nam in quarta sectione sententiarum, æstate curat superiora, hyeme inferna: propterea quòd bilis summa petit. At Celsus in primo, vomitũ hyeme procurat magis, quàm æstate: quoniam plus pituitæ in stomacho tũc contineatur. Ergo sanè sententiæ hæ contrariæ videantur, sed siue Theodorus, siue ille sit Laurentianus, non τὰ κάτω, καὶ τὰ ἄνω, sed κάτω: non superiora, sed per superna educere. Quare longè clarius patent earum sensus contrarii. Videtur autem Celsus, atque, is, vnde sumpsit, Asclepiades rationẽ loci habuisse, cùm per hyemem vomitum instituerit: idcirco quia locus ille per id tempus pituita grauatus est. Hippocrates autem ad humoris naturam potius respexisse. Bile nanque redundãte in ventriculo, vomitum indicit, cuius motu bilis motum facilius assequamur: Nempe ascẽdit promptius bilis: quanquã rarius, quàm pituita, vt ait Galenus in secundo De temperamẽtis.

Dubitarit aliquis, si ventriculus hyeme calidissimus, vt rectè ex aphorismo colligimus: quonã pacto fiat idem humidissimus eodem tempore? Consumit nanque humorem calor. Sic respondendum esse videtur: Vbi natura læsa non est, neque circumuenta causis alienis, ipsam sibi etiam variantem per tempora similem esse. Nam si calor multus sit, multum quoque caloris pabulum, sedémque esse, necesse est: si paruus, paruum. Dico per tempora, non per ætates. Quoniam humidum semper resoluitur. Sed humidũ naturale per hyemem, non est minus humido naturali æstiuo, nisi quantò minus ætatis processu factum est. Hoc autem non quærimus hic, sed tempora inter se comparamus. Euenit autem propter temporis hyberni naturã, vt præter humidum naturale, humor alius grassetur in corpore pituitosus: quem de propinquiore loco voluit educere Asclepiades. At Hippocrates non solùm loci, sed etiam humoris motum contemplatus: qui humor æstate dominaretur, cũ suo motu expelli facilius, quàm alieno existimauit. Dominatur autẽ bilis, vt in libro De hominis natura dixit ipse: & eadẽ sursum mouetur. sursum igitur exigenda erit. Vbi eiusdem humoris per vomitum æquè perscribit euacuationẽ: Quemadmodum in septimo Letalium contagiorum, & in libro De humoribus.

APOTELESMA XXXVI.

Neque verò illud bono est, atram terram, atque exustã cernere: vehementis enim, letalísque mali appulsu tentatum iri: quippe ariditas in carne multa indicatur. Quies igitur appetẽda. Siccis, calidis, acribus, & iis, quæ vrinam mouent, abstinendum: ptisanæ decocto contentus sit: mollibus cibis, ac leuibus, sed paucis: albo vino: aquoso multo: lauacris multis, calidis: sed in quæ nunquam ieiunus ingrediatur. Molli cubet strato: animi tranquillitate conquiescat. Frigus, solémque vitato. Tellluri, ac Mercurio, Heroibúsque supplicato.

CÆSAR.

Terram descripsit à mari affectam: nunc ab igni, caloris vi. In cura adhibet omnia humectantia. Somni quoque meminit: sed attẽde, ne ieiunus dormiat, néue ieiunus balneũ ingrediatur. Somno intro reuocatus calor consumit membra, si desit cibus quicum agat. Itaque sudamus potius dormientes, quàm vigilantes. Balneum educit succum, cúmque optimum, si quid à cibo non sit appositum. Eadem ratione tum frigus, tum Solem vitat: propterea quòd desiccant.

Intelligit vinum aquosum suapte natura, non arte dilutum: quod si desit, supplebit ars. Illud ausus est Galenus autumare calidum non esse: vinum igitur non erit. Et nobis sanè genus hoc ignotum est. Humectat sanè plus mero, dilutũ: tribus de causis. Aquam enim habet sociam illius effectionis: item altius penetrat: postremò difficilius soluitur à calore naturali: qua ex mora perfungitur munere suo. Nam partes meri subtiliores citius penetrant: sed citius resoluuntur. At dilutæ, & plures sunt, & difficilius vincuntur. Quare ebrii fiunt magis, qui multũ dilutũ, quàm qui merum biberint paucius.

Cùm vitat ea, quæ vrinam moueant: intelligas calida & sicca: quæque eliquant corpus: nullis vestigiis relictis humectationis. Nã sibi ipse cõtradiceret. Vino enim albo aquoso nihil præsentius ad vrinas ciendas.

Τῆς δὲ πτισάνης κατέφθου τῷ χυλῷ, ptisanæ decocto. Consueuit Caluus toto opere hoc, alíisque libris Hippocratis, pluribus luculentis verbis i-

dem interpretari: qui hîc quoque dixit, ptisanæque succo, & iure decocto. Verùm ex hordeo & aqua ptisana cùm fiat, multos habet gradus, alios ad potandum, alios ob vescendũ, quosdam medios, omnes secũdum decoctionis promotionem. Nam leuissimè coquitur ad potum, ne acescat. Ea propinatur tertianariis post sirupum acetosum. Diutius coquitur ad refrigerandum & abstergendum in phlegmone pectoris. Hi sunt potus simplices. Vbi verò coquitur adeò, vt puls ex eo fiat, cibi summam conficit. Remissa ea crassities in mediocrem liquorem, vtriusque obtinet facultatem. Sorbendo namque, pro potu accipitur: alendo, pro cibo. Percolatur autem hæc interdum, neque amplius coquitur. Is dicitur esse succus, quem cremorem Latini vocant: atque hîc, & alibi χυλὸν Hippocrates. Interdũ autem coquitur: quare additur κεπίφθω. Arabes hæc omnia agnouerunt his nominibus, Aqua hordei, Kist hordei, Sauich hordei: omnes Hippocratẽ secuti eo in libro quem Cnidias sentẽtias inscripsit. Quo magis miror, quid in mentem venerit homini doctissimo Ioanni Manardo, qui non solùm artem ptisanæ conficiendæ sustulit: sed etiam damnarit vsum: ausus idem facinus libero indigno homine, cùm negauit nos probo vesci hordeo. Spero equidem aliquando futurum, vt isti delicati veris lactucis carere dicant nos. At herculè laudes eius Galenus paucis verbis, vel plus quàm diuinas dixit, in octauo De medicandi ratione. Quid enim potuit prestantius esse, quàm id quod refrigeraret, humectaret, sitim non solùm tolleret, sed etiã prohiberet, facilè coqueretur, probè aleret, nihil relinqueret noxiorum excrementorum. Ptisanæ autem nomen deductum etiã ad alias materias, ex Horatio scimus: qui ex oriza ptisanarium dixit, voce diminutiua: quanquam ex aliis frugibus certa sibi nomina comparauit: vt apud Græcos, χόνδρος, quẽ corrupto nomine Candarusium vocant Arabes: Latini, Alicam. ea ex Zea fiebat. ex frumẽto quoque factã ait Plinius, tàm apud Latinos, quàm apud Grecos, trãslato nomine ab ipsa fruge, ex qua fiebat, in rem ipsam factam. Siquidem chondros tritici genus, ex quo, quæ fieret ptisana, chondros quoque dicta fuit. Eodẽ modo Zea, quam nunc speltam vulgus vocat, alica quoque dicta est: ex qua, quæ fieret ptisana, nihilominus alica nominaretur. Sed & ars finxit nomina: nam ex viridi hordeo polenta dicebatur. ptisana ex integro percocto, atque excreto: omelysis ex molito. Polẽtam quoque ex tosto facit Galenus.

APOTELESMA
XXXVII.

In lacu, marive, aut fluuio, si quis se somniet vrinare, malum est. Exuberantia namque humoris indicatur. Tenuis victus, atque laboribus exercitatus huic vtilis est. Quod si hoc accidat febrienti, bonum est: extinguitur enim ab humore calor.

CÆSAR.

Hoc quoque Galenus in Crisibus: ob sudorem præcedere somnia hæc. Id quod Auicẽna trãstulit in sectionẽ secundam quarti. Idem Galenus scriptum reliquit, Pugilem, qui in sanguinis solio sedere sese somniauerat, sanguinis redundantia laborasse. Alium distentum semine genitali veneris nocturnis affectum ludibriis. Ita in quarto Letalium contagiorum, Nicippus febricitans venerem per somnia excitabat, atque ita conualuit.

Dixit αἰτονομαστικῶς, τῇ διαίτῃ, pro tenui victu. Ductum enim est ab eo, quòd spiritus tantùm alimento quis contentus est. ἄειν nanque spirare est: διαίτη, perspiratio: sicut αἰὼν, æuũ, tractus scilicet temporis, quem spirando transmittimus: & ἀὴρ, quem spiraremus. Talis victus ratio pertenuis in principio acutissimorum morborum obseruatur, quo tempore nihil damus.

APOTELESMA
XXXVIII.

Eorum, quæ ad sese, suámque naturam pertinent, si cui quid in somnis videatur esse eiusmodi, vti neque maius, neque minus sit: bonæ valetudinis demonstratio est.

CÆSAR.

Hæc est alia pars commentarii à priuata naturà sumpta somniantis: quæ plenissima est apud Hippocratem: nos quàm purissimè vt transferremus, curauimus, secuti phrasim Thucydidis, Demosthenis, Plauti, Ciceronis, si cui ea nota sit. Habet autem rationem, à quantitate, sicuti superiora: à motibus, à qualitatibus, à situ. Intellexit somniantem sui quippiam videre, non alieni, vt ei portenderetur pro re propria.

APOTELESMA
XXXIX.

Candida veste, pulchrísque indutus calceamentis benè sentire debeat de sua sanitate.

CÆSAR.

Hippocrates, qui bonus esset philosophus, per aliud etiamnum prædicamẽtum ducit nos, quod appellãt habere. Colligitur autem hinc proportio vestis ad illustrẽ, de qua suprà diximus, syderum naturam. Ambitus enim corporis benè habet. Est autem pars superioris apotelesmatis: in quo omne genus rerum, quæ ad quempiam pertinerent, continebatur. Ita partitur nunc, vt declaret ea, quæ extra sunt; in sequenti autem, quæ intus.

APO-

APOTELESMA XL.

Membrorum modus alius, atque à natura constitutus, nihil boni pollicetur, peius verò est, si minore sit quantitate, quàm si maiore. Victus in altero euentu augendus, in altero minuendus erit.

CÆSAR.

Coniectores aliter interpretantur: veluti Domitiani gibbum, Neruæ aureã successionem. Caput magnum, principis incrementum. Quoniã caput relatiuè dicatur, alicuius caput, sicut princeps, alicuius princeps: & caput, princeps dicatur, quemadmodum seruus, pedes. Ventrem obesum, paupertatem: iners enim membrum esse videtur, & auarum, aliorum operas in sua omnes absumens commoda. Sic Cæsaris nomẽ siquis somniet, dempta prima litera, pronũciatum, isque Cæsar appelletur: intra centesimum diem obiturum obnunciabant: cúmque diuinis æternæ famæ titulis perpetuò victurũ: propterea quòd, quæ litera adempta esset, centenarium numerum notaret: eum numerum viuendo item absumptum iri, quod reliquum esset, manere. Æsar verò Thusca lingua prisca, deũ significari. sanè etiam Græcus sermo non abhorret: αἶσα enim fatum significat. Est autem fatum ius diuinæ potestatis.

Caluus dimisit illud totum, *Peius verò, si minus sit*. Nempe à priuatione ad habitum difficilior naturæ opera est.

APOTELESMA XLI.

Atræ species ad ægritudinem præmonstrandam propensiores, maius discrimen obnunciant. Mollibus ergo humidisque bona valetudo constituenda erit.

CÆSAR.

Atræ bilis naturam veteres adeò veriti sunt, vt Galenus integrum condiderit commentarium. In tertio De locis malè affectis, eius species persequitur: Item in libro De bonis succis, in secundo De temperaturis, in sexto De morbis & torum causis, ostendit fieri ex sãguinis adustione. Quare hic prudẽter mollibus, & humidis sanitas obseruatur.

APOTELESMA XLII.

Omnia item noua, significant mutationem.

CÆSAR.

Vt si Rex, priuatus fiat, aut priuatus, Rex: quòd de Smerdi Cambyses, Astyages de filia, item alia alii somniarunt. Circumfertur & suum Hecubæ somnium. Quæ omnia non ad illorum corpora, sed ad vim, euentúmque fortunæ relata sunt. Matrem meam postridie, quàm me edidisset, sæpenumero prædicantem audiui, vidisse per quietem lintea vniuersa, quibus in arce in qua natus essem, vterentur, igni correpta conflagrasse. inde flammam exisse ingentem cum ingenti sonitu, summásque Alpes Noricas, Rheticas, Ligusticas peruasisse, atque sine noxa perlustrasse: niuem colliquatam, nouam montium faciem ostendisse. Quibus visionibus coniectrices aniculas, quibus tota illa scatet regio, multa ridicula, quæ non ponam, pronuntiasse. At illa per iocum aliquãdo, aliquando per contumeliam me Paridem appellare solita fuit, donec excisis rebus nostris somnii vis prodita est.

APOTELESMA XLIII.

Vita functos nitidos, atque candidatos si quis viderit, bonæ valetudinis argumentum habet. Si quid puri ab his acceperis, ratio par. sanum nanque corpus dicitur, sanáque alimenta. A mortuis autem alimenta, & augumenta, ac semina ipsa suppeditantur: quæ si pura in corpus subeunt, edicunt sanitatem.

CÆSAR.

Nunc aggreditur ea, quæ extra somniantem sunt: astque nos ali opera mortuorum: credo, quia non potest alere nos quicquam viuens. Transformari nanque necesse est. Nihil enim duabus formis informatur. At quod alit nos, nostri pars fit, aut iam est. Ergo sub totius forma existit. Quod autem viuit, suum sibi est. Itaque in octauo Pædiæ, vult terræ mandari corpus suum Cyrus: vt ibi mutato eo, aliquid capiant mortales emolumenti. Tangit tria: primum, semina, id est, principia: secundum, alimenta, cùm sunt mutata: tertium augumenta, quæ alimentum consequuntur. Neque enim sine augumento corpus ali potest. Nam quod reponitur, in locò est consumptæ partis. auget igitur. Restituit enim pristinam quantitatem, partem eam, quæ fuerat diminuta. Est ergo nutritio, partis auctio: quia amissi est repositio. Quis autem inter has sit famulatus, vnde proficiscatur, quem in finem tendat, quandiu duret, in septem libris De semine genitali satis à nobis dictum est.

Tetigit & id, quod retulit Galenus, sanum corpus, sana alimenta æquiuocé: ita & sanum signum.

APOTELESMA XLIIII.

Eosdem contrario habitu si videas, nudos, aut atratos, aut sordidatos, aut aliquid capientes, aut auferentes ex ædibus: minimè commodum est: Instat enim morbus. Ea nanque, quibus alitur corpus, noxia sunt. Decursu, ac deambulatu curâtur, mollique cibo, leui, postquam vomuerint.

CÆSAR.

Hoc quoque Galenus sensit, sordidos intus, fœtidósque humores contineri: contrà iis euenire, qui inter flores, amœnáq; loca sibi ipsi versari videantur.

Festiuum est, quod dicit, incõmodo esse, si quid ex ædibus auferatur. Sed ex œconomia ductum illud: Nam si mortuos agris comparat ac seminibus, vnde alimenta suppeditentur nobis, idẽ intelligamus, quod nos monet L. Columella, Non esse optimum optimè colere, ne sumptibus deuorentur fructus. Neque enim plus petere debet ager, quàm det: sed vt plus det, satis petere.

Dicit, κατὰ σμικρὸν, more suo, id est, paulatim. Nos explicuimus, per, modicum. Sic in primo Letalium cõtagiorum, in tertia catastasi, οὐκ ἐκ σμικρῶν ἀλλὰ συνεχέα, καὶ ξίσμα.

APOTELESMA XLV.

Cùm monstrosa corpora in somnis ostendunt sese, atque hominem territant: tum coniicimus, insuetis cibis, atque exuberantibus grauatos esse nos. Choleram quoque, & morbum periculosum minitantur. Itaque vomitum prouocato: quinque dies cibariis leuibus, minutis acquiescat. Abstinebit ab acribus, siccis, calidis. Laboribus verò, quos natura exigit, præterquam deambulatione, quæ post prandium præscripta sit, exercebitur: Balneis, calidisque perfusionibus, & animi æquabilitate fruetur. A sole, & frigore cauebit sibi.

CÆSAR.

A mortuis ad monstra hîc transit: attribuítque monstris id, quod nos mortuis: bilem scilicet atram indicari. Itaque elephantiacis somnia circa mortuos crebra visuntur. Monstrosa autẽ corpora humorum potius perturbationem, sed vtrunque ab vtrisque potest colligi.

Dixit, ἀλλόμορφα: hoc est diuersis induta formis quàm quæ vulgò videntur

Choleræ nomen Galenus multis in locis & frequenter in numero plurali τὰς χολέρας ταύτας. In tertio De causis symptomatum dicit naturam excretricem in choleris vti vtroque ore ventris: & superiore ad vomitum: & inferiore ad deiiciendum. Et in primo artis ad Glauconem, Choleræ, inquit, faciunt lipothymiam. In libro autem De victus ratione in acutis scriptum est περὶ χολέρας ξηρᾶς: in qua venter nihil deiicit. In vii Epidem. Choleræ morbi causas materiales multæ enumerãtur. Eiúsque morbi mentio multa in libro De morbis, & in Epidemiis: In prænotionibus, quæ κωακαὶ inscribuntur, τὰ λυπηρὰ χολέρης μὴ ἐπιγενομένης οὐ λύεται.

In tertio aphoris. choleram euenire adulta ætate, ibi Galenus quid sit non declarat: sed causam communem apponit, ὀχλεῖ χολὴ τῶν φροντίδων καὶ κόπων, καὶ δυσπεπτειῶν. Hic autem vero similius videbatur esse, à bili atra pendere monstrorum indicationem. Maximè enim conuenit cum monstris, & rebus atris illis. pessimus enim omnium humorum est. Nanque non obedit naturæ aduersarius lucis: hostis qualitatum vitæ: non audit remedia: non paret consiliis. Ac bilis quidem flaua impetum suum habet: hæc autem contumaciam. Illa sanè leuissima sanguinis pars est, vt in secundo De potestatibus naturalibus scriptum est: Dum coquitur sanguis, neque dum quicquam excretum est, calidissimꝰ ille est simul, & dulcissimus: atque melli cõparatur: postea excernitur bilis flaua, qua erat calidissimus. Quo in loco quidem imprudentiores putarunt bilem flauam, dulcem à Galeno existimari. Et Drusianus monachus doctissimus frustrà scripsit, sanguinem non esse quartum humorem, sed è tribus vnum constitutum. Cæterùm choleræ nomine non solum Paulus in tertio, sed etiam Celsus in quarto, morbum comprehendit, acutum quidem cum vomitu, ac deiectione simul, atque doloribus. Eius meminit sub eodem nomine in libro tertio interpres Auicennæ. Galenus in secundo De alimẽtis: Pepo, inquit, morbum qui dicitur cholera, efficere consueuit, & Dioscorides in capite de cydoniis, de menta, & alibi non semel. Plinio quoque nota vox est: & legitur in prologo libri vicesimitertii, & capite sexto eiusdem, & libro vicesimoquarto, capite tertiodecimo. quibus locis cholericum morbum à cœliaco distinxit: cum dicit dysentericis, cœliacis, cholericis. Quare non rectè faciunt, qui cœliacos vocant eos, quos recentiores cholerica passione laborãtes nominant: quanquam cœliacorum nomẽ aliter ab aliis acceptum est. Nam apud Celsum in quarto, ii sunt, quos ventriculi dolor vrget: neque quicquam demittitur, ac ne flatus quidem. Ad eiusmodi morbum parati sunt ii, quos appellat Paulus dyscœlios: quorũ scilicet aluus difficilior est. vt iã desinãt recẽtiores dysenteriam

riam difficultatē intestinorum nimis imprudenter appellare. Neque enim particula δυς, hic significat difficultatē, sed detrimētum, vt dysparis. sed isti multa ineptè: sicut & cum, ileon, voluolum appellant: at, ile, Latinum iam est: item iliacus. voluolus autem morbus nō potest dici: cuius neque materia, neque effectio voluitur. Paulus autem & Galenus cœliacos dixére, quibus aluus diffluit. Plinius quoque non semel ex Dioscoride, alióve vnde Dioscorides accepisset: eósque Latina voce Aluinos dicit libro vicesimo primo & vicesimo quinto. Non est igitur inutilis nominum contemplatio, vt Galenus satagit: sed necessaria. Sunt enim nomina rerum notę: quibus corruptis, intellectionem quoque vitiari necesse est. Vel hoc cœliacorum nomē quot nobis turbarum dedit? cùm non solùm diuersa significet diuersis authoribus, sed etiam cōtraria iisdem, medicis scilicet? Et Galenus ipse, qui nomina negligi iubet, quàm laborat, morbúsne, an causa debeat appellari id, quòd naturæ officiis est impedimento. Sed de his suo loco. Hippocrates in libro De morbis interioribus videtur cholericam affectionem inter eos agnouisse, quos vocat typhos. Nanque & à cholera veniunt, & vomunt, & aluo cita sunt. Caluus stuporem minimè commoda interpretatione vocat. Nam alia vocali scribitur typhos, quòd significet stuporem, vt apud Aristotelem in tertia particula propositarum quæstionum. Quanquam Plutarchus in libro de Socratis dæmonio, τῦφον intelligit væcordiam, & insolentiam. Sed hoc Hippocratico typho laborantes, neque stupidi sunt, & valdè sentiunt, & vehementer commouentur. Quæ fuit causa, vt cum Iliacis morbis coniungeret Hippocrates. Vtramuis igitur bilem intelligas: sanè discriminosa est. flaua effrenis, vti dicebamus, neque naturæ imperio obsequēs, sua leuitate fertur: itaque expelli nō potest, nihilo melius, quàm pluma, quæ iactus impetum nequit capere. Eodem quoque modo sputum, quòd leue est, non occurrit pulmonis atque aëris facultatibus, ad expellendum. Quidam euersores literarum negarunt, æquandum esse humorem subtiliorem in morbis, ante quàm educatur: sed illico edendum esse: propterea quòd, inquiūt, per se aptus sit ad expulsionem. Neque sputi comparationem bonam esse: sputum nanque aëris obiectu expelli. At humorem tenuem medicamēto attrahi, sicut à magnete ferrum: quod quanto leuius sit, tantò facilius trahi possit. Cęterùm opus illud non sola fit attractione: quin expulsione oportet perfici. Si enim expultricis non indigeret, quomodo de ventriculo, aut intestinis deiiceretur humor attractus eò per medicinam? Nunquam enim moueretur. Quare de corpore iam valde affecto clysteres non exeunt: propterea quòd expultrix iam mortua est. Si igitur expultrice opus est, iam argumentum de sputo bonum est. Atqui opus est. Nam de intestinis humor eò delatus si detrahi debet à medicamento, ergo præibit medicamentum, humor sequetur. Aut igitur ab se ipso mouebitur medicamentum, aut ab alio à se: ergo ab expultrice. Igitur si tam grandem massam de intestinis expellit expultrix: intestinorum multò commodius expellere debuit eius portiones particulatim in venis aut membris fusas. Dicent irritatam naturam. Nugæ. eadem natura, idem morbus, eadem potestas. Præterea, plus nocet humor in venis quàm in intestinis. Ibi enim fit morbus. debuit igitur plus irritari. Ad hæc in venis expultrix nobilior est, nobiliorem habet finem, nobilius instrumentum, nobilius officium. Nā & purgat sanguinem: & vena nobilior est intestino: & aut ipsa separat, aut segregatricem secum habet, siue comitem, siue administram. In intestinis nulla fit ab eorum expultrice, separatio: sed deuoluto succo, venæ quod sibi proprium esse debet, sugunt. Quare si in venis expultrix particulas non expellebat, fuit in causa leuitas, & tenuitas, quam nequibat apprehendere. Vbi autem collectæ sunt in massam, potuit eam exigere. Est etiam experientia. Nam in phrenesi si exhibeas medicamen, minus ac paucius deiicisit, quàm si sano præbeas. At phrenetico humor tenuior ac subtilior est. Præterea pituitosus per catapotia celerius leuabitur grauedine, quàm phreneticus agitatione. Est exemplum in natura: ferri scobes vento agitata non trahetur à magnete: grandiores grumi vento minus obnoxii trahentur. Sic Austro spirante non potest cogi in vnum nubes à sole attrahente: vbi flare desiit, Sol tum cogit sparsas partes: quæ densatæ vbi sunt, & trahi, & impelli queunt. Sic in cursu non sudamus. vapor enim funditur, post cursum attrahitur ad cutem vapor densatus in humorem, & ab expultrice pellitur. In febribus quoque quantunlibet caloris foris apponas, non sudent. dico febres furiosas. At vbi vapor ille densiusculus factus est, sudant. Quare non negamus attractionem faciliorem esse rerum leuiorum: sed impediri propter motum: non posse autem sisti, nisi emendata leuitate & tenuitate. Omnino autem nugas agunt, cùm in operibus medicamentorum tollunt effectionem expultricis: quippe non solùm humorem, sed etiam medicamentum expellere debemus. Quærit Alexander isicum, farciminis id genus est. Athenæus isicia vocat, nos etiam *salcicia*, corrupta voce, nam fuit salisicia: quærit inquam, quam ob causam ægrè coquatur. Ob spiritum, inquit, interceptum inter carnium frustilla leue est, neque occurrit calori: quare etiam in aqua demissum fluitat. Eadem est ratio humoris leuioris.

p' ἀθυμίαν modestius animi æquabilitatem interpretati sumus. est enim vitium ῥᾳθυμία. at æquanimitas virtus, ἐπιείκεια.

APOTELESMA XLVI.

Iuter dormiendum qui putat sese cibū, aut potum solitum capere: is intelliget, & minus capere nutrimēti, quàm par sit: & animo esse tristiore.

CÆSAR.

Postquam de membris disseruit, de eorum materia statuit, de cibo & potu: ac primùm quidē in communi. Hæret autem sententia superioribus. Nam si membrum videbatur minus, egebat nutrimento. igitur nutrimentum quoque minus videbatur per relationem: quoniam comedimus. Addit etiam ἀθυμίαν: quoniā in pauco humido pauci spiritus: in paucis spiritibus animus demissior. Non quòd inde animus dependeat: sed quòd ab ipso illi: quibus vtēdis, naturæ officio fungatur. Vt hoc quoque modo illud item Herodoti audiamus, in Thalia, Augescente corpore mens quoque simul capit incrementum: atque eò senescente, consenescit.

APOTELESMA XLVII.

Carnes validißimæ maximum excessum significant: tenerrimæ minorem: earum nanque ratio par, & cùm eduntur, & cùm videntur. Oportet his demere de cibo: propterea quòd plurimi alimenti argumentum est.

CÆSAR.

Nunc particulatim à carnibus. Edere, defectū alimēti indicat. Apponit causā: cogitatio ducitur naturæ fine. vbi igitur egem⁹ cibi, eius imago in appetitu excitatur. Eadem igitur ratio, & edendi, & somniandi: Ergo sibi contradicit. Nam plus edere, plus egere significat. Igitur & fortius edere, fortius indigere. Galen⁹ quoque nobis astipulatur: qui à siticuloso ægro, scripsit, potationes somniari. Illud quoque laxius locutus est. Nam aut dicendum fuit, minimum, non minorem, vt respōderet alteri superlatiuo, tenerrimæ: aut teneriores, vt responderet comparatiuo, minorem.

APOTELESMA XLVIII.

Panes quoque caseo confecti, somnii eiusdem nacti sunt finem.

CÆSAR.

Nihil enim aut parū differt euiusmodi cibi sint: nisi quantùm pertinent ad maiorem, minorémque vim. Dicūtur etiam nunc Italicè *casemazi.*

APOTELESMA XLIX.

Aquæ puræ potus, bonus est: cætera omnia noxia.

CÆSAR.

Si à defectu somnium hoc metiamur, sicuti superiora: indigentia hic significabitur: quare videbitur, indicari defectus humoris puri, qui corpori debeatur: itaque bonum somnium nō erit. Idcirco à coniunctione rei puræ cum corpore sumendum erit argumentum, vt Hipperati subueniamus: atque ita humoris significabit puritatem, sicuti supra de syderum nitore eùm statuebat. Verùm alia videtur esse ratio. Nanque ibi cœlitus, & ab aëre demittebātur affectiones: ab elementis autem non item. Dicemus tamen elementorum cum syderibus coniunctionem ita intelligi oportere.

Sed quamobrē dixit, cætera omnia noxia? an propterea quòd aquæ tantùm interest potari, olei non item, non aceti, non aliorum? Est enim appetitus frigidi & humidi, sitis. Mirùm verò quare vinum aut oblitus sit, aut reiecerit tanquam noxiū: nisi putemus vini significatione sanguinis exuberātiam aut defectū indicari: quorum vtrunque noxium est. Cæterùm, si cum vino aqua comparetur, & vtrunque ad vitæ nostræ constitutionem conferatur: aquæ natura minus commodior sit: vinum autem proximū.

APOTELESMA L.

Quibus assueuimus, ea per quietem intuendo, animæ declaramus cupiditatem.

CÆSAR.

Hærent enim diurnæ species rerum appetitarum, quas res vbi anima non est consequuta, adhuc appetere par est: itaque in ipsis etiamnum versatur.

APOTELESMA LI.

Cùm quid præ terrore fugitamus, præ siccitate sanguis in nobis tumultuatur. Refrigerare igitur, atque humectare corpus conuenit.

CÆSAR.

Ita veteres existimarunt, pauorē euenire aut à frigiditate sāguinis, aut à crassitie propter motus tarditatem: quorum vtrunque tetigit diuinus Poeta:

Frigidus Arcadibus coit in præcordia sanguis.

Notauit enim frigiditatem & coitionem. Aut à paucitate. Neque enim laxari à natura ea, quorum ipsa indigens sit: sed parcere, ac metuere ne amittat, quod modicè possideat. Quæ habeatur ratio, quare Galli sint animosiores, itē Sarmatæ, Britanni, Germani, Scythæ, Thraces, Syris, Arab. Indis, Mauris, vt aiunt. Verùm vt ita res sit, at eam paucis nimis colligunt argumentis, ac magnam sanè. Illorum nanque sanguis, vt multus, ita dilutus: quippe post primæ impetum æstuationis deferuescit, his contrà accenditur. Pertinacissimè verò mortem obeunt in pugna Mauri atque Indi, etiam in tela ruunt, tum lanceis transfixi prorsus

ſeſe induũt, vt hoſtem cominus cõtingant. Sic ab animantibus quoq; quas illæ generãt regiones, argumentum licet ſumere, Leonibus, elephãtis, viperis, tigribus, rhinocerotibus: qui pro ludo & pila vrſos habent, quod eſt tamen noſtratium omnium fortiſsimum animal.

APOTELESMA LII.

Cùm pugnam committere, atque extimulari, aut vinci videmur: tunc aliquid ſuperflui corporis functionibus aduerſari deprehendimus. Tollit id vomitus, deambulatio, leuioribus cibis attenuatio: quos poſt vomitum dies quinque continuabis.

CÆSAR.

Idem Galenus, Cùm grauari videmur, nec moueri quimus, & onere grauati premimur. Quod & doctiſsimus Poeta in quadam oſtendit cõparatione. *-in mediis conatibus ægri*
Succidimus: non lingua valet, non corpore notæ
Sufficiunt vires, nec mens nec verba ſequuntur.

Morbi genus eſt, aut potius affectionis ephialtes, quaſi aſſultorem dicas: multarum ea peſtis index, ac præuia ægritudinis: haud diſsimilis huius affectionis quæ deſcribitur hic: à pondere & preſsione dictum putant. itaque Gigãti cognominem voluère: cuius meminit Plutarchus in libro De fuga. Paulus maluit ab eo, quòd reſiliant qui premuntur. Latini ab oppreſsione, concinna voce incubum: ſicut à ſuffocatione Græci πνιγάμονα: à Themiſone πνιγάλιον. nam & Dioſcorides vocat πνιγμὸν ἐνύπνιον.

APOTELESMA LIII.

Si quis errabundus, ſi quis cliuos ſuperare ſibi videatur: difficile quippiam naturæ ſuæ incommodare intelligat.

CÆSAR.

Humores enim rectà in ſuum quiſque locum, vti debent, non tranſmittuntur, ſi vagari ſomniet. In nixu quoque, atque aſcenſione violentus eſt motus. Cùm enim duo in nobis ſint motus, elementaris, & voluntarius: elementaris perpetuus eſt, & aggrauat interdum voluntarium. ſemper enim deorſum trahit. Cùm igitur ſcandimus, curuato crure tibiam perpendiculo ſtatuimus, ſuper quã trahamus corpus totum directò ſtaturum. Ergo eſt violentus ſimplici naturæ motus. Hinc colligimus falſum eſſe, quod aiunt, deſcenſionis motum de cliuo multò eſſe difficiliorem. Alterum enim in eo crus ſemper directũ eſt, in quod innitaris in aſcenſu curuum vtrunque.

APOTELESMA LIIII.

Fluuiorum tranſitus, hoſtes armati, mõſtra diſformia, aut morbi, aut furoris præſagia ſunt. Qui his ſunt præuenti, iuuantur victu tenui, leui, delicato, vomitu non violento, ad dies quinque laborum frequentia, quos exigit natura: verùm his poſt cibum abſtinebit. Balneum, & deſidiam, & ſolem, & frigus cauere debet. Horum enim vſu, quemadmodum dictum eſt, bona poterit valetudo comparari.

CÆSAR.

Per tranſitum fluuiorum, morbum notat. humor enim putredinis parens, putredo morbi.

Diſtinxit furorem laxè nimis, à morbo. At equidem arbitror furorem maximum morborum eſſe. verùm veteres animi vitium putarũt, furorem: morbum corporis. hoc rectè, illud non rectè. nã ſi animus furit ergo interit. M. Tullius in libro 1. De diuinatione latius diſſerit: ac tandem definit ſic, Cùm à corpore animus abſtractus diuino inſtinctu concitatur. Sed hic furor ille ab inſania diſtinguitur, vt ait in tertia Tuſculana: quare æquiuocè vtitur hoc nomine idem. Nam in ſeptimâ actione in Verrẽ, furorem, ſceleris & audaciæ comitem vocat. Sic Clodium, ſic Catilinam furere dicit.

Diſformia, nõ deformia, vt ait Caluus, ἀλλόμορφα, non αἰσχρόμορφα, aut ἄμορφα, aut δύσμορφα, ſcilicet aliena ſpecie, vt ſi leoni formoſiſsimum virginis os imponatur.

Caluus idem, calda lauato, deſideto. Sed præterquam quod codex repugnat Græcus, ſubeſt quoque ratio, ne ſibi, neve naturæ contradicat.

Exercitium bonum, moderatum tamen: item vomitus, ergo deſidia, & inimica, & noxia.

Malè videtur ignem cum aqua coniunxiſſe. Aqua à fluuiis, ignis ab hoſtium capitur impetu. Quare inde morbos à putredine, hinc furorem ab inflammatione minitatur. Ex monſtrorum confuſis formis diſsidiũ naturæ interioris proponit. Sic lis & amicitia ab Empedocle & Democrito & Epicuro pro principiis ſtatuuntur. Sic Orpheus è Chao Amorem primùm emerſiſſe, atque Phanetem appellatum.

EPILOGVS.

Hæc eſt viuendi ratio, quæ pro humano captu, Dijs bene iuuantibus, à nobis eſt inſtituta.

CÆSAR.

Bonus medicus, inſignis orator, pius vir. Nam & docuit nos vitæ rationes, & lactea demulſit oratione, & ſementẽ fecit in procemio, eorũ quæ excoluit in tractu commentarii, quæ colligit in

epilogo. Sed quàm moderatè, quàm prudẽter? pro humano, inquit, captu. Nam ei qui contradicat, meminerit hominẽ esse se. Hæc fuit lex Pyrrhonis, & Aristonis, hæc nouorũ Academicorum: illi, nihil profiteri, hi nihil certi statuere. Addit & pietatem: Deorum opẽ, sine qua nulli sanè sumus. Commendat opus à præstantia, cùm dixit, rationẽ. A modestia animi, cùm dixit, se hominem, A perfectione, cùm dixit, non sine Deo optimo maximo sese hæc perfecisse. ipse sanè diuinus vir, qui & nos doceat, & quo pacto, quibus opib⁹ fretus doceat, hoc quoque doceat: vt non immeritò maximus vir Galenus, nunc admirabilem, nunc principem sciẽtiarum, nunc bonum, nunc benignum, nunc veritatis parentem vocet: in primo autem libro De officiis membrorum, eius sententias etiam Dei vocibus comparat.

FINIS.

GRATIAS TIBI DOMINE IESV.

